

SON MISIR DEVRİMİNE EKONOMİK YAKLAŞIM

(Ekonomi Politik)

Political Economy of The Later Egyptian Revolution

Hasan SELÇUK*

Recep ULUSOY**

ÖZET

Devrim “Bir bölgede iktidarın, şimdiye kadar iktidar olmamış bir grup tarafından ani ve radikal olarak ele geçirilmesidir.” Bu anlamda şimdiye kadar dünyanın pek çok yerinde sayısız devrim meydana gelmiştir. Bu devrimlerin pek çok farklı özellikleri yanında bazı ortak tarafları da vardır. Ortadoğu'nun en önemli ülkelerinden biri olan Mısır'da da geçtiğimiz yıl hem bölge ve hem de dünya için önemli sonuçlar doğuran bir devrim yaşanmıştır. Devrimi hazırlayan pek çok neden yanında iktisadi ve siyasi çalkantılar ön plandadır. Bu durumun sorumlusu olarak da otuz yıldır askeri, siyasi ve iktisadi kaynakları elinde tutan mübarek rejimi görülmektedir. Halkın büyük kesimini rahatsız eden mesele ise hem kaynakların kötü kullanılması ve hem de başta Mübarek ailesi olmak üzere yöneticilerin yolsuzluklara bulaşması ve ülke kaynaklarının iktidara yakın odaklara aktarılmasıdır. Yıllardan beri süregelen bu iddialar birikerek sonunda devrimin şartlarını hazırlamıştır. Yapılan halk hareketi sonunda Devlet başkanı görevi bırakmak zorunda kalmış, hükümeti de askeri yönetim devralmıştır. Askeri yönetim başta demokrasi olmak üzere pek çok vaatlerde bulunmuştur. Ancak bunların ne zaman ve nasıl gerçekleşeceği hem merak ve hem de endişe konusudur. Bu arada yeni rejim tartışmaları da devam etmektedir.

Anahtar kelimeler: Devlet, devrim, yolsuzluk, yoksulluk, işsizlik, eşitsizlik

ABSTRACT

Revolution, “drastic and sudden substitution of one group in charge of the running of a territorial political entity by another group hitherto not running that government.” In Egypt, which one of the most important countries in the Middle East, a revolution took place several months ago, which led to noteworthy consequences for not only the region but also the world. Apart from a great number of reasons that had prepared the revolution, the economic and political chaos was of primary significance, for which tumult the Mubaraq Regime, who had been controlling the army and the economic sources for thirty years, is deemed to be responsible. What really disturbs the majority of the public are the facts that the sources had been misused; that the administrators, particularly the Mubaraq Family,

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü Kadıköy-İstanbul, hasanselcuk@hotmail.com

** Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İİBF İktisat Bölümü-Sakarya, rulusoy@sakarya.edu.tr

had been involved in corruptions; and that the sources of the country have been siphoned to those people and groups that had been close to the government in power. In fact, these allegations that had been ongoing for years had accumulated and at last prepared the conditions for the revolution. At the end of the mentioned public movement, the President was forced to give up power and the administration was taken over by the army, which uttered plenty of promises, especially democracy. However, when and how these promises shall be realized bring about curiosities and worries. On the other hand, discussions for a new regime have also come on the agenda.

Key Words: State, revolution, corruption, poverty, unemployment, inequality

Giriş

Mısır tarihinde birçok devrim ve ihtilal yaşanmasına rağmen şartlar hiç bu kadar Mısır toplumu lehine gelişmemiştir. Bu yüzden 25 Ocak devriminin, Mısır halkının geçmiş tecrübelerden aldığı ilhamla başarıya doğru hızla ilerlemekte olduğunu tahmin etmek zor değildir.

Yirminci yüzyılın ortalarına gidilirse Nasır dönemi Mısır için dönüm noktasıdır. Mısır politik ekonomisinin kökleri, yaşayan hâkim rejimin devamını sağlamak üzere devlet kontrol mekanizmasının kurulduğu o tarihlere kadar gider. Bu dönemin hakim lideri ise Nasır'dır. Sosyalist lider Nasır çağı 1960'larda millileştirme iddiaları üzerine kurulmuştur. Bu yolla ekonomi devlet kontrolüne geçti ve öncelikle toprak reformu başladı, fiyat kontrolleriyle devam etti(Gilpin, Kandel, Sullivan, 2011).Mısır milliyetçi ve sosyalist lider Nasır'ın ölümünden sonra ancak batı dünyasıyla bağlantı kurabildi.

Nasır Mısır, feodal ve kolonyal yapıdan çıkarmıştı ama otoriter bir rejim kurmuştu. Ancak yerine geçen Sedat dışa açık politika izledi ve Onun döneminde en iyi partneri Amerika idi. Ülke uluslararası sermayeye açıldı. Sedat dönemi görünüşte piyasa ekonomisini benimsemiş olmakla birlikte bu dönem yolsuzlukların kurumsallaşmasını hazırlayan bir dönem olarak devlete çok ağır mali bir yük de getirmiştir(Gilpin, Kandel, Sullivan, 2011).

Bu süreç Mübarek döneminde de devam etti. 1982-92 döneminde borç krizine giren Mısır Paris Kulübü tarafından kurtarıldı ve IMF devreye girdi. Bu yolla Arap milliyetçiliğinin kırılması amaçlandı. Ancak bu program zayıf sınıfların daha da zayıflamasına yol açtı. Eşitsizlik, yoksulluk ve sosyal güvensizlik daha da arttı. Yanı sıra şiddet ve şikâyetler ciddi biçimde yükseldi. Neoliberal devlet sosyal güvenlik korumasını kaldırdı. Sağlık sitemini özelleştirdi ve diğer bazı sosyal hizmet kurumlarını da özelleştirmeye açtı. Yalnızca Mübarek döneminde gıda yardımları %50

azaldı. Özelleştirme dolayısıyla işsizlik arttı, uzun çalışma saatleri ile birlikte çalışma şartları standartları da düştü. ILO açıklamasına göre Mısır işçi haklarını ihlal eden en kötü 25. ülkedir. Buna karşılık rejime yakın kesimler özelleştirme sayesinde büyük yararlar elde etmişlerdir. Devlet malları, içindeki oligarşik yapıya göre el değiştirmiştir. Bunlar arasında bazı askerler ve devlete yakın zengin zümre de vardı. Batılı finansörlerin bu iki sınıf üzerinden bir borç mekanizması kurmaları sayesinde Mısır büyük zenginler ortaya çıkardı ve doğrudan yabancı yatırımlar arttı. Bunun anlamı şudur: ortaya çıkan gelir fazlası işçilerin yerine yukarıda adı geçen yönetici sınıf ile batılı destekçileri arasında paylaşıldı.

Bugün Mısır toplumu para ve ordunun siyaseten en önemli iki güç olduğunun farkındadır ve 30 yıllık mübarek rejiminin hem orduya ve hem de iktisadi kaynaklara hâkim olduğunu görmekte ve bunu toplum olarak yaşamaktadır. Dahası Mübarek'in oğlu büyük bir iş adamıdır ve aynı zamanda bankerdir. Bu durumda Mısır ekonomisi bir bakıma Mübarek ailesi ve devlete yamayan iş çevresinin elindedir. Böylece rejimin iki gücü asker ve polis ile iş âlemi devlet başkanının gözetimine girmiştir (Soliman, 2008). Bazı demokratik kurum ve kuruluşların varlığına rağmen güdümlü ekonomi politikası bu dönemin en önemli özelliğidir. Mübarek döneminde demokrasi ve adalet istekleri hep bastırılmış ya da görmezden gelinmiştir. Bu şekilde saydamlıktan uzak ve bürokrasinin elinde yürüyen ekonomi politikaları, elbette yolsuzluk, yoksulluk, eşitsizlik, işsizlik ve gelir dağılımında adaletlisizlik gibi pek çok ekonomik ve sosyal sıkıntıyı ortaya çıkarmıştır. Bu yüzden birçok yazar ve araştırmacı son devrimin nedeninin ideolojik olmaktan daha çok ekonomik olduğunu vurgulamaktadır.

Kronik hale gelen ve yıllardan beri artarak devam eden işsizlik probleminin yanı sıra diğer birçok faktör Mısır devrim hareketinde katalizör rolü oynamıştır. Birinci olarak eğitim sistemi ile istihdamın geleceği arsındaki kopukluk sayılabilir; bu bağlamda okullarını yeni bitiren eğitimli ama mesleksiz gençler gelişen yeni ekonomik hayata uyum sağlayamadılar. İkinci olarak 1990'lardan sonra hız kazanan özelleştirme hareketi büyük kitlenin işsiz kalmasına neden olmuştur. Bunların 3 milyon kişiye ulaştığı belirtilmektedir ki saatli bomba gibi kenarda beklemektedir. Nitekim 2006 gösterilerini bu kitle düzenlemiştir. Bu kitle çabuk organize olabilmekte ve çok hızlı hareket edebilmektedir. Üçüncü olarak zengin ile fakir arasındaki farkın giderek büyümesidir. Bu durum özellikle işsiz kesim arasında öfkeyi getirdi. Haksız ve sorgusuz elde edilen zenginlikle yapılan gösteriş ve küçümsemeler halkın öfkesini iyice artırdı. Dördüncü olarak global finansal kriz Mısıra gelmekte olan işçi dövizlerini azalttı. 2009 yılında gelen döviz

miktarı %13,5 düşüşle 1,5 milyar ABD olmuştur. İşçi dövizleri çoğu Mısır halkı için bir çeşit sigorta idi. Beşinci olarak gıda ve petrol fiyatlarının yükselmesi de durumu iyice ağırlaştırmıştır

Bu faktörlerin hepsinin bir araya gelmesi Mısır halkı için bardağı taşıran damla olmuştur(Gilpin, Kandel, Sullivan, 2011).

Bu makalede demokratik ve saydam olmayan, güdümlü ve 2011 devrimine neden olan Mübarek dönemi ekonomi politikalarının ortaya çıkardığı, başta yoksulluk, eşitsizlik, işsizlik ve yolsuzluk olmak üzere bazı ekonomik ve sosyal sorunlar iktisat bilimi ışığında tartışılmış, gelişen olaylar mevcut veriler temelinde analiz edilmiş ve bazı çıkarımlar yapılmıştır

Teorik yaklaşım

Bilim dünyasında halk hareketleri ve isyanlarının nedenleri çeşitli açılardan tartışılmaktadır. Gelişmiş Batı ülkelerinde bu tür halk hareketleri ya azalmış ya da yön ve şekil değiştirmiş olmasına rağmen özellikle Ortadoğu'da aynen klasik biçimiyle devam etmesi son zamanların en önemli tartışma konularından biridir. Çoğu yazar ve düşünür, Ortadoğu bölgesindeki halk hareketlerinde genel olarak hem siyasi ve hem de iktisadi nedenlerin birlikte rol oynadığını düşünmektedir.

Aslında Doğu-Batı tartışmaları yeni değildir. Hatta bu iki taraf arasında derin ontolojik, epistemolojik, kültürel ve siyasi farkların olduğu ittifakla vurgulanmaktadır. Asıl tartışma ise hangi tarafın daha insani ve uygar olduğu üzerinde yoğunlaşmıştır. Örnek olarak Montesquieu, Batı rejimlerinde eşitsizlik olsa bile bazı gelenek ve kurallarla birlikte genel yasaların bulunmasına dikkat çekerek monarşi yöneticilerinin yetkilerinin bu yollarla kısıtlanabildiğini, hâlbuki Doğu toplumlarında baskıcı idarecilerin ülkeyi ve toplumu tam anlamıyla kendi başlarına yönettiklerini ve keyfi davrandıklarını kabul etmektedir(Piery, 1973:463). Hatta çağdaş bazı yazarlar, dünyada liberalizm ve insan hakları gibi değerler yükselişe geçmesine rağmen Ortadoğu ve Arap âleminde bu konuların hiç tartışılmamasını hayretle karşılamışlar ve bunu bir istisna olarak kabul etmişlerdir(Huntington, 1991:65; Bromley, 1997: 321-343). Bazı yazarlar da bölgedeki bu liberal düşünce eksikliğini Ortadoğu'da mevcut dini ve kültür değerleriyle açıklamaya çalışmışlardır. Onlara göre İslam, Hıristiyanlığa benzer bir reform geçirmedigi ve hayatın tüm alanlarını kuşatarak serbest alan bırakmadığı için bu bölgelerde otoriter rejimler dışında başka sistemlerin kurulma imkanı çok zayıftır (Kedourie 1992:15).

Ancak daha sonraları Türkiye ve Malezya gibi bazı Müslüman ülkelerde demokrasi kültürünün gelişmesi üzerine tartışmalar Arap dünyası üzerinde yoğunlaştı ve bu gün Arap toplumunun en büyük problemi de bu gibi görünmektedir(Stepan, Robertson, 2003: 30-44).

Arap dünyasının liberal değerlerdeki zafiyetini açıklamak üzere başka yaklaşımlar da vardır. Bunlardan biri de petrol zengini olan Arap ülkelerinin vatandaşlardan vergi almayarak ve başka destekler yaparak halkın gönlünü hoş tutmaları ve böylece mevcut rejime karşı şikâyetleri azaltmış olmalarıdır. Bunun dışında demokratik ortamların gelişmemesinin nedeni olarak bu coğrafyada sivil toplum örgütlerinin bulunmaması ve orta sınıfın yeterince güçlü olamaması gibi önemli iddialar da vardır(Norton, 1996: 87-118).

Brington Crane'ye göre devrim "Bir bölgede iktidarın, şimdiye kadar iktidar olmamış bir gurup tarafından ani ve radikal olarak ele geçirilmesidir"(Brinton, 1938:4) ve bu çeşit devrimleri hazırlayan nedenler hemen hemen her yerde aynı özellikleri taşımaktadır. Devrimlerin arkasındaki asıl güç orta sınıf ve bu sınıfın dinmeyen öfkesidir. Bu durumda mevcut iktidar da yönetimde yetersiz ve etkisizdir. Ayrıca hükümeti beceriksiz bir lider yönetmektedir ve iktidar partisi, kabul görmeyen ve gayri ahlaki davranışlarından dolayı kendisini eleştiren aydınlar nedeniyle de sıkıntılar yaşamaktadır (Brinton, 1938:30-40). Burada devrimlerin öncü göstergelerinin en önemlisi olarak, giderek yükselen orta sınıfın öfkesi vurgulanmıştır. Bütün bunların sonunda ayaklanma siyasi iklim değişimiyle sonuçlanır ve mevcut iktidar halk isyanı karşısında çökmeye mahkum olur(Brinton, 1938:17-18). Bazı yazarlar da devrimlerin çoğu kere ekonomik amaçların ve sosyal kalkınmanın gerçekleşmesinin uzaması üzerine meydana geldiği düşüncesindedirler(kum hocam(Davies, 1962)

Dünya tarihi pek çok devrim ve ayaklanmaya şahitlik etmiştir. Bunlardan bir kısmı başarıya ulaşırken pek çoğu sonuçsuz kalmıştır. Yine de bütün devrimlerin karakterleri ve nedenleri kendi şartları içinde birbirine az çok benzemektedir: Devrim öncesinde sosyoekonomik şartların bozulması, mali ve siyasi şartların kötüleşmesi; devrim sonrasında ise toplumdaki öfke ateşinin yükselmesi, devrimin arkasındaki motivasyonların belirgin olarak ortaya çıkması, devrim sürecindeki aksiyon ve reaksiyonlar üzerindeki tartışmalar, yeni dönemdeki gelişme ve değişimler ve hatta karşı devrimlerin meydana gelmesi önemli benzerliklerdir (Brington, 1938: 205-213). Ayrıca Mısır devrimi gibi bazı hareketler haklı nedenlere dayandırılarak sosyal hareket olarak da adlandırılmaktadır(Wahba, 2011).

Bu bağlamda J. Goodwin'in devrim tanımı dikkat çekicidir. O'na göre devrimler "sadece kitle hareketleri ve rejim değişikliğini içermez; aynı zamanda devlet güçleriyle mücadelenin bitmesinden sonra az ya da çok, er ya da geç sosyal, kültürel ve ekonomik köklü değişimlerin olması" demektir (Goodwin, 2001:9). Bu tanım Mısır devriminin karakter özelliklerini daha iyi anlatmaktadır.

Kapitalizm öncesi, erken burjuva, burjuva, burjuva demokrasisi, erken proletarya ve sosyalist devrimler şeklindeki Marksist yaklaşım ise Mısır devriminin özelliklerini açıklamaya yeterli değildir(Wahba, 2011).

Yukarıda yapılan açıklamalar, Arap toplumlarının Müslüman oldukları için değil yalnızca Arap oldukları ve sosyal bünyenin yapısını meydana getiren bazı unsurlara bağlı olarak, demokratik ve liberal değerleri ortaya çıkaramadıkları yaklaşımı üzerinde yoğunlaşmaktadır. Fakat bu görüşe de itirazlar vardır(Harik, 2006). Ayrıca Mısır devrimi yukarıda belirtilen klasik devrim tanımlarına da uymaktadır. Bu durumda halkı Arap olan Tunus, Libya, Suriye, Irak, Yemen ve makale konusu Mısır'da yaşanan ve yaşanmakta olan olaylar bu yaklaşımı haklı çıkarmaktadır ve adı geçen Arap toplumlarının bazı ortak sorunları vardır ve bunların yönetimle ilişkisi vurgulanmaktadır. Bu sorunların başında da siyasi, iktisadi, sosyal ve bazı yapısal problemler bulunmaktadır ve Mısır devriminin, yıllardan beri birikmiş ekonomik ve siyasi problemlerin sonucu meydana geldiği kabul edilmektedir.

Mısır Ekonomisi

Her şeyden evvel günümüzde Mısır stratejik olarak çok önemli bir ülkedir ve uluslararası haberleşme bakımından hayati öneme sahiptir. Tahminen fiber optik kablo sisteminin çok önemli bir kısmı Mısır kıyılarından Süveyş kanalı üzerinden Asya'dan Avrupa'ya ve daha da öteye ulaşmaktadır (Gilpin, Kandel, Sullivan, 2011). Zaten Mısır bölgesi, stratejik konumu, Nil nehri ve verimli topraklarıyla her dönemde önem verilen mekânlardan biri olmuştur. Başta Roma ve Osmanlı İmparatorluğu olmak üzere bütün küreselleşme gayretlerinin dikkatini çeken, ilgi alanına giren bölgelerin başında gelir. Bu gün de böyledir. Geçen yy. da önce İngiltere Krallığı sonra da ABD'nin sürekli ilgi alanı içinde kalmıştır. Nitekim ABD, Mübarek dönemi boyunca başlı başına de olsa desteklerini sürdürmüştür. Ayrıca Mısır tabiat zenginlikleri bakımından da pek çok ülkeden ileri durumdadır. Yazının gelecek kısımlarına esas olmak üzere burada Mısır ile ilgili bazı ekonomik verileri açıklamakta yarar vardır.

Tablo:1 MISIR'IN GENEL EKONOMİK GÖSTERGELERİ

Yıl	GSYİH (Milyar Dolar)	Büyüme Oranı (%)	Kişi Başına Gelir (Dolar)	Enflasyon Oranı (%)	İhracat (Milyar Dolar)	İthalat (Milyar Dolar)
2006	107,9	6,8	1.350	7,4	24,5	45,0
2007	130,8	7,1	1.560	12,6	29,8	56,6
2008	162,3	7,2	1.880	12,2	16,6	21,5
2009	188,9	4,7	2.160	11,2	22,3	44,7
2010	218,2	5,1	2.420	10,1	23,7	47,7

Kaynak: World Bank

Bu verilere göre Mısır ekonomisi dünya ülkeleri arasında 27. sırada yer almaktadır. Verilere bakılırsa Mısır ekonomisinin geleceğinin parlak olduğu söylenemez. Ancak Mısırın üç önemli gelir kaynağı iyi değerlendirilirse Mısır ekonomisi yakın gelecekte Dünya sıralamasında yukarı düzeylere çıkabilir. Bunun da yönetim ve siyasi istikrarla çok yakın bağlantısı vardır. Bu üç gelir kaynağından birincisi turizm gelirleridir ki 2008 verilerine göre 1,8 milyar dolardır. İkincisi, petrol ve doğal gaz gelirleri ki bunların miktarı da yine 2008 verilerine göre yaklaşık 8 milyar dolardır. Üçüncüsü de 5 milyar doları aşan Süveyş kanalı gelirleridir(İTO. Mısır Ülke Raporu, 2010). Süveyş kanalı hem mısır hem de dünya açısından çok önemlidir. Çünkü dünya petrol ve sıvı gaz nakliyatının önemli bir kısmı ve dünya taşımacılık trafiğinin de %8 i bu kanaldan yapılmaktadır. Yine Süveyş kanalı askeri taşımacılık bakımından da önemlidir. Yanı sıra Mısır hava sahası ticari ve askeri bakımdan çok önemlidir. Mısır Arap ülkelerinin en kalabalık olanıdır ve fikir, kültür ve din bakımından hem Arap dünyasının ve hem de Müslüman dünyanın merkezidir. Ayrıca Mısır birçok bakımdan doğu batı ilişkilerinin geliştirilmesi bakımında önemli bir partnerdir. Mısır Arap dünyası ile Asya, Avrupa ve Afrika arasındaki ticaret, diplomasi ve güvenliğin geliştirilmesinde önemli bir köprüdür. Kısaca Mısır kendi bölgesinin ötesinde büyük bir öneme sahiptir (Gilpin, Kandel, Sullivan, 2011).

Bunlara rağmen geçmiş yılların biriken sorunlarıyla birlikte Mübarek rejiminin yanlış politikaları ve iktisadi kaynakların yanlış yerlerde kullanılması hem ülkeyi bu olumsuz duruma getirmiştir ve hem de halkın öfkesine neden olmuştur. Son devrimin, yılların biriktirdiği bu ekonomik ve siyasi sorunların bir sonucu olarak ortaya çıktığı tartışılmaktadır.

2011 yılında ekonominin %1 civarında büyüyeceği tahmin edilmektedir. Halen devlet örgütünün yönetimini elinde tutan SCAF (Askeri yönetim) devrim nedeniyle sıkıntı çeken çoğunluğun acılarını azaltmak için ekonomik kısıtlamalardan kaçınmaktadır. Yine asker kasten ekonomik reformları da ertelemektedir. Sorumluluk seçilecek yeni yönetime kalacağı için kısa dönemde mevcut hükümet kamu yardımları ve ücret ayarlamaları nedeniyle bütçe açıklarını yükseltmektedir. Ayrıca 2011 yılında hükümet İMF ve DB gibi uluslararası kurumlardan gelecek kredileri aşırı borçlanma nedeniyle geri çevirmiştir. Bunun yerine körfez ülkelerinden destek sağlamıştır. Buna ilave olarak 25 Haziran 2011 de hükümet iki yıl vadeli 530 milyon ABD doları tutarında tahvil satmayı planlamıştır

Burada ABD politikalarının devrim üzerindeki etkileri üzerinde de durmak gerekir. Çünkü bu yardımlar askeri yönetimin sivilleşmesi bakımından önemlidir. 1948 den 2011 e kadar Mısır ABD den 71,6 milyar dolar yardım almıştır. Bazı uzmanlar gerek devrim öncesi gerekse devrim esnasındaki Amerikan desteklerini eleştirseler de diğer bazıları bu yardımların Mısır ekonomisine katkı sağladığı ve geçiş döneminde yararlı olduğu görüşündedirler (Sharp, 2011).

Devrimin Başlıca Nedenleri

Mısır devriminin başta siyasi, sosyal ve ekonomik olmak üzere pek çok nedeni sayılabilir. Mısır söz konusu olunca bunların hepsi birbiri içine girmiştir. Böyle olmasına rağmen en belirleyici faktör yine de siyasettir. Çünkü ekonomik şartları da hazırlayan siyasi aktörlerdir. Bu yüzden devrimin ekonomik ve sosyal nedenlerine geçmeden önce siyasi yapı ve bu yapının davranışları ve sorunları üzerinde durmak gerekmektedir

Siyasi nedenler

Mısır ekonomisi üzerinde siyasetin etkisi tartışılmayacak kadar açıktır. 1953 devriminden sonra ABD ve UK ile ilişkiler hemen bozuldu. Çünkü Nasır ekonomik başarı için öncelikle Ortadoğu'ya yönelmek gerektiğini düşünüyordu. Üstelik süper güç olarak SB seçmiş ve sosyalist sistemi benimsemişti. Bu bağlamda Nasır millileştirme hareketlerini başlattı ve dış ticarete bazı kısıtlamalar getirdi. Sonuç olarak Nasır döneminde siyaset çevresi çok katı davranarak hemen her şeyi devlet kontrolü altına almaya girişti. Bu yüzden 1974 yılına kadar Mısır ekonomisi serbest piyasa ekonomisinden çok uzaklaştı. Bu dönemde sadece ekonomik hedefler değil her alanda devlet kontrolü vardı. Yeni rejim burjuvanın bütün imtiyazlarını kaldırdı. Böylece politika her alanda etkisini göstermeye başladı ve bu yolla bireylerin ve etkili gurupların devlete sadık hale geleceği kabul edildi.

1974 den sonra ise durum değişti ve ABD ile işbirliği başladı. Bu yıllardan itibaren ABD yardımları giderek arttı ve dışa açık politikalar uygulanmaya başladı. Ancak bu gelişmelere rağmen içindeki bazı problemler çözülemedi ve hatta ağırlaştı. Özellikle Nasır döneminde çok gerileyen özel sektör bu durumundan kurtulamadı ve bu sektör kayıt dışı ve informal olarak yürüdü. 1974 den itibaren dışa açık politikaya geçişten sonra bu informal sektör formal hale gelmiş ve özel sektörün çekirdeğini oluşturmuştur. Bunun da nedeni mevcut iktidarın batı desteğini alabilmesi ve bunun bir kısmını özel sektöre aktarmasıdır. Zaten özellikle ABD bu şartlar altında destek sağlamıştır. Burada önemli bir soru var. Nasıl oldu da Batılı destekçiler iç politika sonuçlarını dikkate almadan bu yardımları yaptılar... Bunun üç nedeni olabilir. Birincisi, Batılı güçler İsrail gibi bazı dostlarının ticaret yapmasını sağlayabileceklerini düşünmüşlerdir. İkincisi, iç politika için tehlike olabilecek bazı güçlerin sendikalar ve muhalefet gibi, tehlikesini en aza indirmektir. Üçüncüsü de özellikle Sedat zamanında politika yapıcısı olan zengin girişimciler bundan çok memnun olacaklardı. Çünkü bu açılma politikasından en fazla yararlı olanlar onlardı.

Buradan anlaşılıyor ki, Mısırın politik ekonomik yapısı, şimdi ve gelecekte yeniden yapılanma sürecine girmesi gerekmektedir. Mısır'daki siyasi rejim, uygun ekonomik yasalar yapılır ve uygulanırsa bunun topluma ne kadar yararlı olacağını farkında olmak zorundadır. Böylece halk ekonomik olarak ne kadar memnun olursa siyasi rejimin de o kadar daha az zararlı olduğunu düşünebilir. Ayrıca, Mısır hükümeti, eğer ülke ekonomik olarak gelişmezse bunun olumsuz sonuçlarını da dikkate almak zorundadır. Çünkü bu olumsuz sonuçlar, bölgenin politik yapısı üzerinde çok etkili olacaktır (Banna, 2007).

Mübarek dönemine gelince, 30 yıldan fazla devam eden bu dönemin siyaseten bu kadar uzun sürebilmesinin arkasında yatan nedenleri özetlemek gerekirse, başlangıçta nispeten toleranslı olan yönetimin giderek otokratikleşmesi, çok zayıf muhalefet, sadece rejimi güçlendirmek amacıyla yapılan ekonomik reformlar ve dış güçlerin desteği şeklinde ifade edilebilir. Bunların hepsi de hâkim devlet yapısının gereği ve sonucu olarak görülmektedir. Zaten devrimin yapısal nedenleri de bunlara dayanmaktadır.

Bunlardan ekonomik reformların halkın refahı için değil de devlet yapısının güçlendirilmesine yardımcı olduğu iddiası üzerinde biraz durmak gerekmektedir. Seçmeli ekonomik liberalizasyon ve özelleştirme uygulamaları bazı sektörlerin imtiyazlarının devam etmesine ve kayırmalara neden olmuştur. 1980'lerden sonra petrol fiyatlarının düşmesi ve işçi gelirlerinin azalması yüzünden Mısır dış borç krizine girmiştir. Bunun

üzerine İMF ile anlaşarak Mısır hükümeti bazı piyasa düzenleyici reformlar yapmıştır. Fakat bu reformlar sonucunda zayıflamakta olan Mübarek rejimi güçlenmiş ve süreklilik sağlamıştır. Ayrıca ekonomik liberalizasyon da rejimin sürekliliğini sağlamıştır. Mesela siyasetin yoğun olduğu bazı sektörler reformların dışında tutularak özel imtiyazlar kurulmuştur. Bu sektörlerin başında ordu gelmektedir. Yine devlet ve rejim ekonomik liberalizasyon yoluyla imtiyazların rejim destekçilerine dağılmasını sağlamış ve böylece kendi altyapısını güçlendirmiştir. Mısır'da özelleştirme son derece önemli bir konudur. Çünkü özelleştirme sadece ordu mensuplarına ve siyasete yakın olan kimselere yarar sağlamıştır. Bu yüzden bu iki sınıf rejimin devamı için desteklenmiştir (Paciello, 2011).

Burada bir konuya daha işaret etmek gerekmektedir. Batılı güçler Mısır'daki siyasi reformlarla hiç ilgilenmedikleri halde ekonomik reformlar söz konusu olduğunda önemli destekler sağlamışlardır. Hatta muhalefet güçlerine karşı belirsiz bir tutum izlemişlerdir. Bunun yanında AB ve US yönetici elite görüşmelerini sürdürmüşler fakat siyasi aktörlerle fazla ilgilenmemişlerdir. Mesela European Neighbourhood Policy(ENP) tarafından hazırlanan Action Plan önemli siyasi aktörler ve sivil toplum örgütleriyle hiç tartışılmamıştır. Bunun yerine seçilmiş politika yapıcılarıyla görüşülmüştür. (Paciello, 2011).

Nerden bakılırsa bakılınsın Mısır'da siyasetin gücü ve kapsamı son derece kuvvetli ve geniştir. O halde bu kadar güçlü bir iktidar nasıl zayıflamış ve yıkılmıştır? Bu sorunun cevabını yine yukarıda sözü edilen destek güçlerin zayıflamasında aramak gerekir. Bu bağlamda artan otokrasi toplumu rahatsız etmiş, muhalefet biraz daha güçlenmiş, bazı dış güçlerin desteği zayıflamış ve nihayet toplum ekonomik gelişmeden yeterli payını alamamıştır. Ayrıca orta sınıfın zayıflaması ve bazı aydınların siyasi çevrelerden uzaklaşmış ya da uzaklaştırılmış olması da Mısır toplumunu devrime hazırlayan nedenler arasında sayılması gerekir.

Mısır devriminin siyasi yorumu, hareketin aktörleri ve bunların talepleri iyi analiz edilirse, daha kolay ve daha net yapılabilecektir. Ayrıca bu aktörlerin durumlarına ve taleplerine göre devrimin nedenlerini de daha açık ortaya koymak mümkün olabilir. Bazı yazarlara göre hareketin genel olarak dört temel aktörü vardır. Birincisi, politikaya bulaşmamış yeni nesil, orta sınıfa ait ama yoksul ve çiftçilerin çocukları olmayan gençler. Bu gençler şeffaf seçim, ifade özgürlüğü ve sivil özgürlükler gibi basit siyasi talepler ileri sürmektedirler ve bunlar sömürgecilğe karşı ve milliyetçi gençlerdir. Ayrıca bu gençler, kapitalizme de karşı çıkan daha çok sol eğilimli kişiler olarak bilinmektedirler (Amin, 2011). Devrimi bu genç gurup başlatmış

olmasına rağmen az sonra liderliği kaybetmiştir. Çünkü bu genç koalisyon çok farklı guruplardan oluşuyordu. Medya haberlerine göre koalisyon içinde 180 ya da 216 farklı gurup vardı. Sonuç olarak bu genç gurup bir kurum olarak birleşmemiştir (Aly, 2011). İkinci önemli aktör ise radikal solculardır. Radikal Mısır solu da bu hareketi desteklemiştir. Çünkü bunlar da uzun süre Mübarek rejiminden baskı görmekteydiler. Üçüncü zümre ise liberal güçler ki bunlar geniş bir yelpaze oluşturmaktadır. Bunlar orta kesimin çoğunluğunu oluşturmaktadırlar. (Amin, 2011). Bunlar arasında Wafd ve Tagammu gibi bazı siyasi partiler de vardır. Bu partiler Müslüman Kardeşler teşkilatının güçlenmesinden her zaman korkmuşlardır. Bu yüzden geçmişte Mübarek partisi NDP yanında yer almışlardır. Ancak 2010 seçimlerinde MK örgütü yanında yer aldılar. Çünkü MK örgütü sivilleşme düşüncesini kabul etmişti (Aly, 2011). Son olarak da radikal İslamcılardan söz etmek gerekir. Çünkü bu kesim cami minberlerinden geniş kitlelere ulaşabilmiştir.(Amin, 2011). Bunlar arasında en güçlü olanı MK örgütüdür ve geleneksel muhalefetin en güçlü temsilcisidir. Ancak biraz daha yenilenerek en çok yaygın olan siyasi kurum Wasat partisidir. Bu parti kendisine Ak partiyi örnek aldığı iddia etmektedir.

Devrim öncesi ve sonrasındaki devlet güçlerini de asker(SCAF), yargı(HCC) ve bürokrasi olarak üç zümre içinde toparlamak mümkündür. Fakat zaman zaman ayrı gibi görünen ve hatta zaman zaman çatışan bu güçler, devrimin hemen akabinde “halk asker el ele” sloganı etrafında birleşebilmişlerdir. Ancak bu slogan çok açık değildir. Böyle olmasına rağmen devlet güçleriyle devrim güçleri arasında anlaşmayı bizzat devlet kendisi sağlamıştır (Aly, 2011).

Siyasi sorunlardan en önemlileri ise şunlardır: Mübarek’in siyasi gücü oğluna devretmek istemesi, olağanüstü hal yasalarının hem alan ve hem de süre bakımından genişletilmesi, Anayasal hakların askıya alınması, sansür uygulamaları, sokak gösterileri ve bazı kurumlara bağış yapma yasağı getirilmesi, bazı siyasi örgütlerin yasaklanması, siyasi muhalefete uygulanan baskılar, üniversite, cami ve gazete çalışanlarına uygulanan siyaset yasağı, parlamento seçimlerinin çarpıtılması, polis işkenceleri ve rejim baskısı bunlardan bazılarıdır (Wahba, 2011). Bu sorunların çoğu ve baskılar, Mübarek’in iktidara geldiği 1981 den itibaren giderek artmış ve sistem otoriter bir rejime dönüşmüştür. 1980’lerde nispeten hoşgörü varken, 1990’lardan itibaren otokrasi belirtileri artmıştır. Buna bağlı olarak sivil ve politik haklar kısıtlanmış, siyasi parti yasası değiştirilmiş, basın özgürlüğü kısıtlanmış ve özellikle Müslüman kardeşler baskı altına alınmıştır. Bütün bu kısıtlamalar sonucunda da 1990, 1995 ve 2000 seçimlerini başkanın partisi

kazanmıştır. Ama bütün bunlara rağmen 2000 seçimlerinden sonra bir uyanma ve küçük de olsa bir değişim başlamış ve Müslüman kardeşler belli oranda başarı kazanmıştır. Fakat yine de yukarıda sayılan nedenlerden dolayı muhalefet çok zayıf kalmıştır.(Paciello, 2011).Bu durumda sayılanlardan her biri Mısır için yıllardan beri devam eden birikmiş sorunlardır. Bunlar arasında muhalif güçlerin zayıflığı ya da zayıflatılması mevcut iktidarın devamını sağlayan ve vurgulanması gereken önemli noktalardan biridir.(Wahba, 2012).

Devrimin görünen aktörlerini bu şekilde tanımladıktan sonra mevcut siyasi ve sosyal sorunlar daha net olarak ortaya çıkmaktadır. Sosyal ve ekonomik problemler iç içe girmiş ve çok karmaşık olduklarından biraz ilerde birlikte ele alınacaktır. Otuz yılı aşkın bir zamandan beri devam eden müstebit iktidar genel olarak herkesin ve özellikle protestocu gurubun kırgınlığına ve küskünlüğüne neden olmuştu ve onların şikâyetleri de yasal ve politik şartların bozulması konusuna odaklanmıştı. Bunlar arasında polis işkenceleri, olağanüstü hal yasaları, serbest seçimler ve ifade özgürlüğünün olmaması bulunmaktadır. Devrim taraftarlarının birinci istekleri arasında, sıkıyönetim yasalarının kaldırılması, özgürlüklerin verilmesi, adalet ve seçimler yoluyla iktidarın değişmesi gibi istekler vardı (Wahba, 2011).

Politik, sosyoekonomik ve dış faktörler sayesinde Mübarek rejimi 30 devam etmiştir. Ayrıca siyaseten rejim sıkı kontrol altında tutulmuştur. Rejim siyasi ve sivil hakları sınırlandırmış, politik kuruluşlara baskı uygulamış, seçim süreçlerini de iyi yönetmiştir. Bunun yanında zaman zaman seçimlerin tarafsızlığını göstermek için, ayrı siyasi grupların çıkmasına da kısmen izin vermiştir. Ekonomik olarak da zaman zaman piyasa odaklı reformlar yapmıştır; ancak bu reformlara, kendi yararlarına aykırı olduğu için yönetici elitler direnç göstermişlerdir. Rejim stratejik ekonomik sektörler üzerindeki kontrolünü devam ettirirken imtiyazların kendi taraftarlarına yeniden dağıtımını için ekonomik liberalizasyon yolunu kullandı ve böylece taraftarlarını artırdı. Bütün bunlar Batının aktif desteğiyle yapılmıştır. Ancak, son 10 yıldır Mübarek rejiminde istikrarsızlık başlamış sonunda yönetim sert kayaya çarpmıştır. Bu yıllarda hızlı ekonomik büyüme, eşitsizlikleri artırmış, yoksulluğu daha da azdırmış ve genç işsizlerin sayısı da süratle artmıştır. Ayrıca derinleşen politik baskılar halk hareketlerini ateşlemiş ve Mübarek rejiminin devrilmesine kadar gitmiştir (Paciello, 2011).

Bazı yazarlara göre Mısır, siyaseten tek boyutlu bir toplumdur ve mevcut durumu kabullenmekten başka seçeneği yoktur. Fakat 2010 yılında Halid Said'in öldürülmesi bu argümanı bozmuş ve Mısır halkı süratle

politize olabilmış ve tartışmalar başlamıştır. November 2010 seçimleri de muhalefet oluşumunda başarılı olamamıştır (Paciello, 2011).

Mısır devrimi analiz edilirse Mübarek rejiminin düşürülmesini kolaylaştıran bazı önemli faktörler vardır. Bunlardan birincisi, Tunus olaylarının başarılı sonuçları, Mısırlıları ümitlendirmiştir. İkincisi internet ağı genç guruplar arasında iletişimi kolaylaştırmıştır. Üçüncü olarak sosyoekonomik şikâyetlerle siyasi talepler aynı yönde birleşmiştir ve Mübarek'in görevden gitmesi talep edilmiştir. Dördüncü faktör ise askerin rolüdür. Mısır ordusu çekimser davranmış ve devrimcilere karşı tavır almamış ve taraf tutmamıştır. Hatta bir süre sonra Mübarek'in istifası yönünde baskı yapmıştır. Hâlbuki Mısır'da ordu siyasi ve ekonomik sistemin önemli bir parçası durumundadır(Paciello 2011).

Bu arada Mısır devriminin siyasi nedenleri arasında Müslüman Kardeşler gerçeğini de saymak gerekir. Çünkü yıllardan beri sosyal bir kurum olarak devletin terk ettiği boşluğu Müslüman kardeşler doldurmuştur. Bu örgüt yaklaşık on yıldır baroları, meslek örgütlerini, öğrenci kuruluşlarını, sendikaları, mahalle örgütlerini, üniversiteleri ve bir dereceye kadar ilköğretimi, nüfuzunu artırarak kontrol etmekteydi(Yıldızoğlu,2011).

Ekonomik nedenler

Mısır milliyetçi ve sosyalist lider Nasır'ın ölümünden sonra ancak Batı dünyasıyla bağlantı kurabildi. Nasır Mısırı feodal ve kolonyal yapıdan çıkarmıştı ama otoriter bir rejim kurmuştu. Ancak yerine geçen Sedat dışı açık politika izledi ve döneminde en iyi partneri Amerika idi. Ülke uluslararası sermayeye açıldı. Bu süreç Mübarek döneminde de devam etti. 1982-92 döneminde borç krizine giren Mısır Paris Kulübü tarafından kurtarıldı ve IMF devreye girdi. Bu yolla Arap milliyetçiliğinin kırılması amaçlandı. Ancak bu program zayıf sınıfların daha da zayıflamasına yol açtı. Eşitsizlik, yoksulluk ve sosyal güvensizlik daha da arttı. Yansira şiddet ve şikâyetler ciddi biçimde yükseldi. Neo-liberal devlet sosyal güvenlik korumasını kaldırdı, sağlık sitemini ve diğer bazı sosyal hizmet kurumlarını özelleştirdi. Yalnızca Mübarek döneminde gıda yardımları %50 azaldı. Özelleştirme dolayısıyla işsizlik arttı ve uzun çalışma saatleriyle birlikte verimlilik düştü. Çalışma şartları ve standartları kötüleşti. ILO açıklamasına göre Mısır işçi haklarını ihlal eden en kötü 25. ülkedir. Buna karşılık rejime yakın kesimler özelleştirme sayesinde büyük yararlar elde etmişlerdir. Devlet malları, içerdeki oligarşik yapıya göre el değiştirmiştir. Bunlar arasında bazı askerler ve devlete yakın zengin zümre vardı. Batılı finansörlerin bu iki sınıf üzerinden bir borç mekanizması kurmaları

sayesinde Mısır'da büyük zenginler ortaya çıktı ve doğrudan yabancı yatırımlar artı. Bunu anlamı şudur: ortaya çıkan gelir fazlası işçilerin yerine yukarıda adı geçen yönetici sınıf ile batılı destekçileri arasında paylaşıldı (Maher, 2011).

Mısır ekonomisi özellikle de yabancı yatırımlar, inşaat ve turizm, kaçınılmaz olarak devrimden etkilenmiştir. Yaklaşık 210.000 turist Ocak 2011 sonlarına kadar ülkeyi terletmiştir. Bunun anlamı turizm gelirleri 178 milyon ABD doları düşmüştür. Şubat sonuna kadar iptal edilen rezervasyonları da eklersek kayıplar 825 milyon ABD dolarına yükseldi. Yabancı yatırımların 2011 yılında %40 üzerinde yükselmesi beklenirken, devrimin başlamasından beri Süveyş kanalı gelirleri %1,6 oranında azalmıştır. Sonuç olarak büyüme beklentisi 2011 yılı için %5ten %2 ye revize edilmiştir. Bunlara ilaveten Mısır borsası uzun süre kapalı kalmıştır. Son siyasi olaylar da önceki ekonomik problemleri azdırmıştır (Paciello, 2011).

Devrimle sonuçlanan Mübarek rejiminin karanlık ve saydam olmayan ekonomi politikaları sonunda ortaya çıkan sorunlar, aslında sadece bir zümrenin, küçük bir grubun sorunu değil, büyük halk yığınlarının sorunudur ve bu sorunların sorumlusu olarak da devlet başkanı, onun çevresi ve mevcut bürokrasi görülmektedir. Bu sorunlar arasında en önemlileri yolsuzluk, yoksulluk, gelir dağılımında adaletsizlik, eşitsizlik, işsizlik ve ekonomik durgunluk sayılabilir.

Yolsuzluk

Mübarek rejimi bir bakıma Hür subaylar devriminin son halkası sayılabilir. Bu bakımdan Mübarek sistemli bir şekilde Mısır halkının tabiatında ve tarihinde var olan demokratik gelişme ve adalet isteklerini sürekli bastırmıştır. İşkence ve yolsuzluk yaygın hale gelmiş ve bu da rejimin başarısız olmasına yol açmıştır. Aslında Mısır yasaları yolsuzluk ve işkenceyi yasaklamaktadır. Fakat Mübarek 1971 anayasasına dayanarak mısır yasalarını kendisi, ailesi ve yakın çevresi adına değiştirmiştir. O halde işkence ve kamu yolsuzluğunun Mısırlıları devrime götüren iki önemli neden olması şaşırtıcı değildir. Mübarek'in 11 Şubat 2011 de istifasından sonra Mısırlılar, dikkatlerini yeni hükümetin eski rejimin elemanlarından kamu mallarını nasıl kurtaracağına çevirmiştir.

Mübarek rejiminin karanlık ekonomi politikaları sonunda pek çok sosyal, ekonomik ve siyasi sorun ortaya çıkmış ve Hükümet de bu sorunları hafifletmek üzere 1990'larda IMF'nin de desteğiyle ekonomik yapıda reformlar yapmaya başlamıştır. Bu bağlamda da Mısır Hükümeti

özelleştirme kampanyası başlattı ve bu yüzden de IMF'den iyi puan aldı. Buna mukabil günde iki doların altında yaşayanların sayısı %20'nin üstünde kalmaya devam etti ve ücretler de çok düşüktü. Çünkü bu gelişmelerin kazancı, Mübarek döneminde nispeten zengin sektörlere ve rejime yakın çevreye gitti. Sonuçta hem işçi sınıfı ve hem de hareketli fakat siyasetten memnun olmayan orta sınıf, kolayca kamu yolsuzluğunu gidermek isteyen bu devrimin arkasında birleşti. İşçi sınıfının iddiasına göre, kamu sektöründeki yolsuzluğun sebebi, devlet tarafından atanan mübarek taraftarı yöneticilerdir. Diğer taraftan eğitilmiş ve aydın sınıf, yolsuzluğu uluslararası rekabetin bir sonucu olarak açıklamakta ve kaçınılmaz kabul etmekteydiler. Gözlemciler göre ise, Mübarek rejiminin yolsuzlukları, Mısırın uluslararası rekabet gücünü zayıflattığını ve gerçek demokrasi isteğini ortaya çıkardığını açıklamaktadır. Mısır hukuku kamu memurlarının mali yolsuzluğunu yasaklamıştır. Ancak mübarek çevresi yolsuzluk karşıtı yasaların uygulanmasını her zaman zorlaştırmışlardır. Mübarek rejimi hem yolsuzluğu ve hem de bu işlere karışanların dokunulmazlığını sağlamış bir rejim olarak görülmektedir.

Mısırlılar yoksulluk ve çaresizlik içinde kişi başına 2500 dolar ile yaşamak zorunda kalmışlardır. Buna mukabil Mübarek ve ailesinin mal varlığı 70 milyar dolara varmıştır. Mübarek ve çevresinin zenginliğinin 20 yıldan beri devam eden özelleştirme işlemleri sonucu oluştuğu kabul edilmektedir ve bu kanaat iki sebepten dolayı çok önemlidir. Birincisi, bu işlemlerin birçoğunda ABD'nin finans sistemi kullanılmış ve bu da ABD kara para aklama yasalarının kurallarına uygun olarak yapılmıştır. İkincisi Mısır, özelleştirme programını Washington anlaşmasına göre hazırladı. Buna göre gelişmekte olan ülkelerde toplumun bazı kesimlerine yapılan desteklerin kesilmesi, ithalatın azaltılması, yabancı yatırımların teşviki ve kamu iktisadi teşebbüslerinin satışı gerekiyordu. Bu anlaşma fakirliğe ve kayırmacılığa karşı çok duyarlı olan IMF tarafından yürütüldü. Dahası ABD Mübarek dönemi yolsuzluklarından ve Mübarek ve çevresi tarafından yönetilen milyar dolarlardan dolayı olarak sorumluluk aldı. Ayrıca Mübarek dönemi ekonomik reformları nedeniyle geliri kesilen ve bu yüzden acı çeken kesimlerin durumuyla ilgilenmeyi de üstlendi (Fadel, Corruption, 2011)

Mısırın yolsuzluk haritası OECD ülkeleriyle karşılaştırıldığında çok parlak değildir. Ancak üçüncü dünya ülkeleriyle karşılaştırıldığında çok yüksek sayılmaz. 2010 verilerine göre Mısır, İtalya, Çin, Yunanistan ve Hindistan ile karşılaştırılırsa yolsuzluk oranı yüksektir. Bunun yanında Arjantin, Endonezya, Vietnam ve Rusya'dan daha düşüktür.

Sonuç olarak Mısır'ın yolsuzluk düzeyi, sosyal ve politik ayaklanmalar ve halen pek çok Asya, Afrika, Latin Amerika ve Doğu Avrupa'da patlak veren devrimler için yeterli bir sebeptir (Korotoyev and Zinkina, 2011).

Aslında elit kesimin zenginlik ve harcama tutkusu toplum kesimlerinde kötü gelir dağılımını ateşlemiştir. Bu da mübarek dönemindeki yolsuzlukların en temel nedenini açıklamaktadır. Yine yolsuzluk elit kesim arasında var olan yarışın bir sonucudur ki politikacılar da burada suçludur. Mübarek dönemdeki yolsuzluklarla ilgili olarak bazı net sonuçlar vardır:

-Politik bozulma, başkanlık sürecinin devamının zorunluluğu olarak, kurumsal sistem üzerindeki güç yoğunluğu nedeniyle hızla yükseldi,...

-Hükümet, halk kuruluşları ve NDP üzerine iş âleminin gücünün yükselmesi

-Zenginlik olduğu yerde politik gücü ateşler, politik güç de zenginliği satın alır, algısının yerleşmesi.

2010 seçimlerinde muhalefetin hükümet tarafında yapıldığı düşünülen taciz ve sahtekârlıktan şikâyetler

-2010 yılında uluslararası şeffaflık ajansı indeksine göre Mısırın CPI 3,1 düşmesi(10 temiz, 0 berbat)

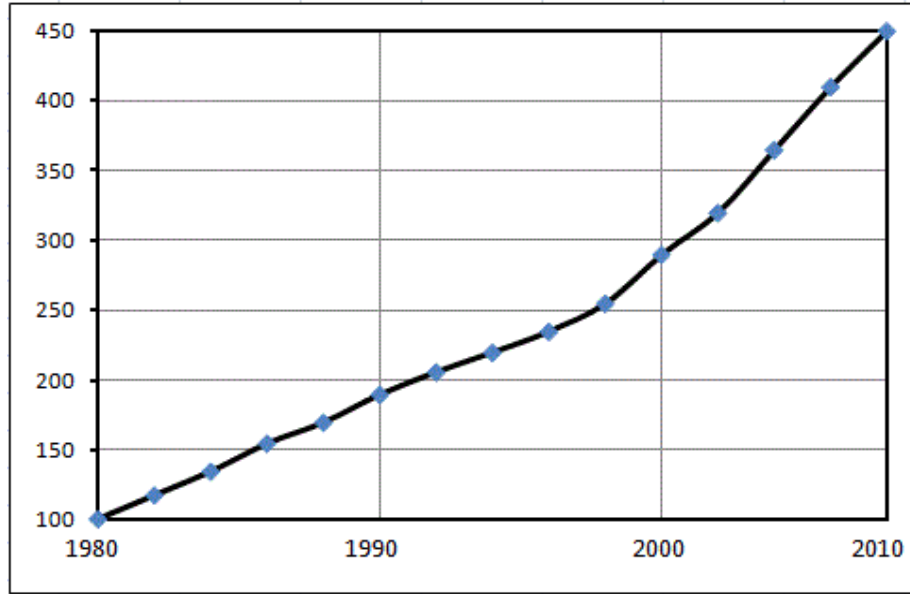
-Yolsuzluk, kalitesiz insanların hükümetçe mevcut rejim içine girmesine yol açtı (Wahba,2011)

Mısır ekonomisi 2003-2007 arasında hızlı bir büyüme yaşadı ve %7,1 e kadar yükseldi, yanı sıra ihracat ve doğrudan yabancı yatırımlarda hızlı yükselişler olmuştur. Fakat bu gelişmeler Mısırın sosyoekonomik sıkıntılarının giderilmesinde yeterli olmamıştır. Özellikle düşük gelirli orta sınıf dramatik sıkıntılar yaşamıştır. Bunun anlamı şudur. Mısır halkının çoğunluğu bu hızlı gelişmeden yararlanamamıştır. Bütün bunları siyasi faktörlere bağlamak yanlış değildir. Yukarıda da belirtildiği gibi bu gelişmeler siyasi elitler ve onların yakınlarına yarar sağlamıştır. Sonunda ekonomik yetersizlik sürekli hale geldi. Otonomi ve serbest piyasanın gücü ile rekabet üretici özel sektör engellendi ve bu da yolsuzlukların artmasına neden oldu (Paciello, 2011).

Ekonomik Durgunluk

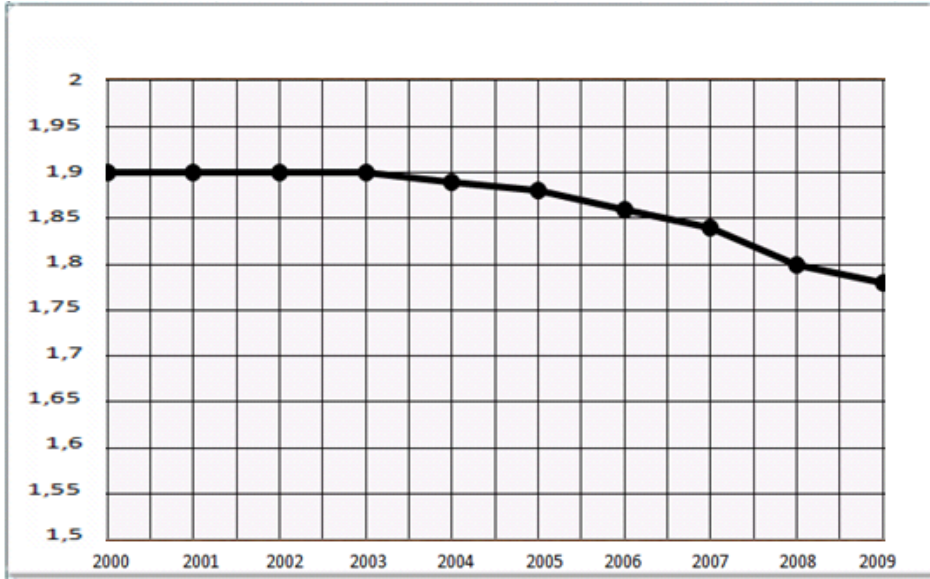
Bu konuda bir ön bilgiye sahip olmak için her şeyden önce 1980 sonrası Mısır GSMH seyrine bakmak gerekir.

Grafik:2 Mısır 1980-2010 GSMH Değerleri(Mil. Dolar) 2005 fiyatlarıyla

Kaynak: WORLD BANK

Grafik 2'den anlaşılacağı üzere Mübarek döneminde ekonomi dinamik olarak büyümüştür. 30 yıl içinde ortalama %4,5 büyüme üçüncü dünya ülkeleri arasında çok önemli bir göstergedir. 2004 yılından itibaren ekonomik büyüme daha da hızlı biçimde artmıştır. Bunun nedeni yeni hükümetin bir grup uzman iktisatçıyı ekonomik reform programlarını uygulamak üzere ülkeye davet etmesi olarak açıklanmaktadır. Bu reformlar mısır ekonomisinin büyümesini hızlandırmak için yapılmıştır. Ayrıca dünya ekonomik krizi döneminde Mısır milli geliri düşmemiş hatta yükselerek devam etmiş olması vurgulanması gereken diğer bir noktadır. Yıllık büyüme hızı biraz yavaşlamış görünmekle birlikte Mısır yönetimi herhangi bir ekonomik sıkıntıya meydan vermemiştir ve 2010 yılında tekrar yükselişe geçmiştir.

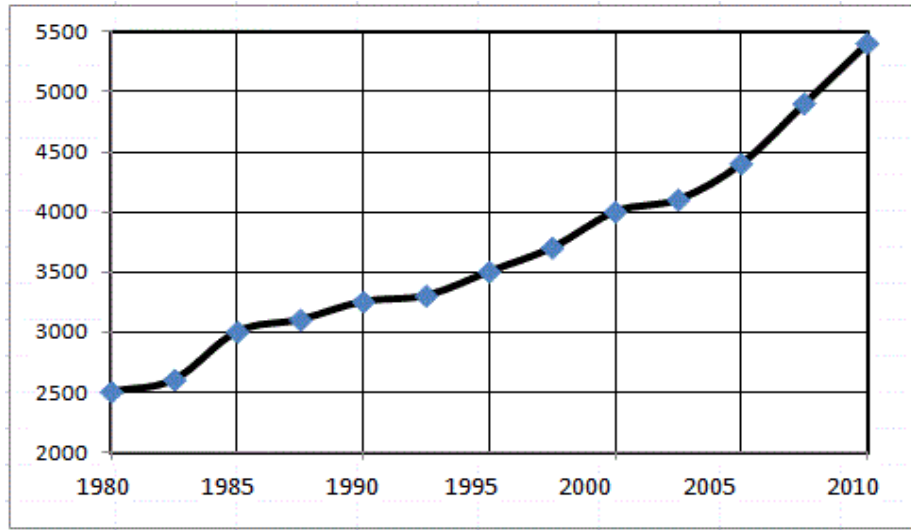
Grafik:3 Mısır Nüfus Artış Oranları 2000-2009

Kaynak: World Bank

Burada önemli bir göstereyi daha dikkate almak gerekir. Mübarek döneminin son 10 yıllık dönemine ait Mısır nüfusu artış hızı grafik 3 de gösterilmiştir. Buna göre 2000 sonrası artış hızı giderek düşmüş ve 2003'te 1,9 dan 2009 da 1,78 e gerilemiştir. Nüfus artış hızının düşmüş olması kişi başına düşen gelirin artmasına katkı sağlamaktadır. Bu durum grafik 4'te gösterilmiştir.

Bugün 82 milyonu aşan nüfusun yaklaşık 25 milyonu genç ve çoğu da işsizdir. Bu bakımdan bazı yazarlar Mısırın bu nüfus potansiyelini bir zaman ayarlı bomba olarak açıklamaktadırlar.

Grafik:4 Mısır’da kişi Başına Mili Gelir 1980-2010 (Dolar) 2005 fiyatlarıyla

Kaynak: World Bank

Grafığe 4'e göre Mübarek döneminde kişi başına Milli gelir az da olsa sürekli bir artış göstermiştir. "30 yıllık Mübarek döneminde temel ekonomik yapılarda önemli bir gelişme kaydedilmemiştir. Aksine bir belirsizlik ve ekonomik durgunluk dönemi yaşanmıştır. Hatta gelirler nispi olarak azalmıştır" demek doğru değildir. Aksini söylemek daha gerçekçi olur. Mübarek rejiminin çökmesinden önce Mısır üçüncü dünyanın dinamik olarak gelişmekte olan ülkelerinden biriydi. Devrim sonucu işbaşına gelen yeni hükümet, ekonomik reformlardan ve temel ekonomik düşünceden geri dönemeyeceğine ve 2004 reform programlarını takip edileceğine söz vermiştir (Korotoyev and Zinkina, 2011)

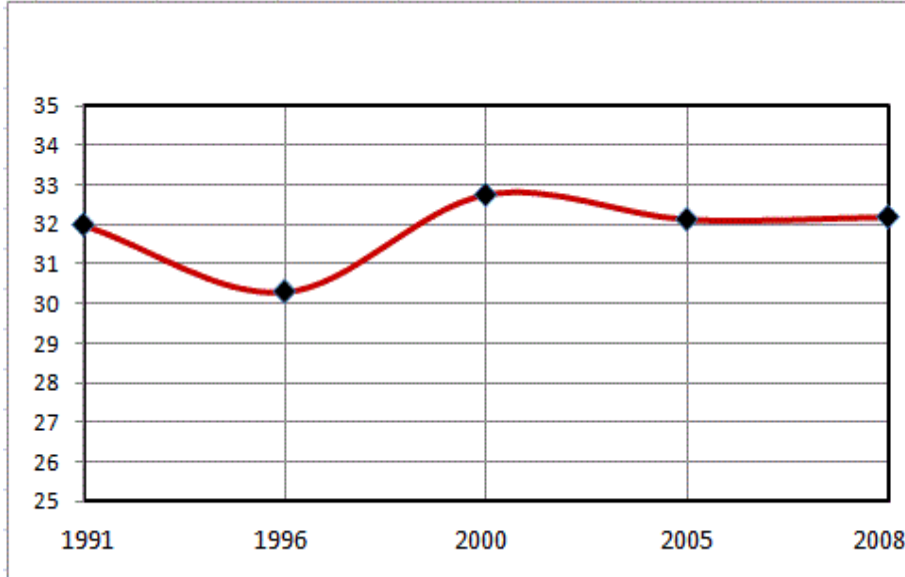
Mısır'da yaşanan ekonomik durgunluk hükümetin bazı kısıtlamalara gitmesine neden olmuştur. Son 20 yıldır sosyal refah sistemi çok ciddi sarsıntılar yaşamış hatta son yıllarda artmıştır. Bu nedenle hükümet eğitim ve sağlık servisini desteklemeye devam etmişti. Bu yüzden artık bu hizmetler ücretsiz değildir ve eskisi kadar kaliteli de değildir. Çünkü hükümetin sosyal hizmetlere ayırdığı pay düşmüştür. En önemli olan eğitim destekleri bile kasılmıştır. Mesela eğitim harcamaları 2002 de %19,5 iken 2006 da %11,5 e düşürülmüştür. Yine sağlık harcamaları da 2001/2002 de %1,2 artırılırken 2008/2009 da sadece %3,6 oranında artırılabilmiştir. Bu oran benzer ülkelere göre çok düşüktür(Paciello, 2011)

Eşitsizlik, Gelir dağılımında bozulma

Aslında Mübarek döneminde milli gelir 4 kat artmış olmasına rağmen gelir dağılımı daha da bozulmuş eşitsizlik yükselmiştir. Hatta bu yükseliş daha önce Mısır tarihinde hiç görülmemiştir. Ayrıca gelirdeki bu yükselişe rağmen reel ücretler aynı oranda artmamış hatta gerilemiştir. Mesela hem gelir hem de enflasyon artmış olmasına rağmen, Mısır'da asgari ücret 26 yıl hiç artış göstermemiştir. Bazı işkollarında çalışma süresi haftada 48 saat olmasına rağmen işçiler temel ihtiyaçlarını karşılayacak kadar bile ücret alamamışlardır. Hâlbuki yukarıda belirlenen iki kesim üretim artışından meydana gelen fazladan, adaletsizce pay almışlardır. Dünya bankası verilerine göre Nüfusun en düşük gelirli %20'si 1995-2005 arasında milli gelirin sadece %9,2'sini almıştır. Buna mukabil en yüksek gelirli %10 milli gelirin %25-29 unu elde etmişlerdir.

Gini endeksi çoğunlukla yukarıda açıklanan ekonomik eşitsizlik düzeyinin ölçülmesinde kullanılır.

Grafik:5 Mısır Gini Endeksi 1991-2008

Kaynak: World Bank

UNDP verilerine göre 1991-2008 yılları arasında eşitsizlik indeksi 30-33 puan arasında dalgalanmaktadır. İskandinav ülkeleriyle kıyaslandığında hayli yüksek görünmektedir. Ancak dünyanın geri kalanına bakılırsa

eşitsizlik oranı ortaldadır. İnsanı kalkınma raporunda adı geçen 145 ülke arasında MISIR ekonomik eşitsizlik bakımından 124. sıradadır. UNDP'nin gözlemlerine göre de 23 ülkenin eşitsizlik oranı Mısır'dan düşük 119 ülkenin eşitsizlik oranı ise Mısır'dan büyüktür. Bunlar arasında Fransa, İrlanda. İspanya, Hindistan da vardır. Mısırın tabiatında var olan ekonomik eşitsizliğin düşük düzeyi Mısır yoksulluğunun çok özel bir karakteriyle ilgilidir. Bu da Mısır devriminin önemli sebeplerinden sayılmaktadır (Korotoyev and Zinkina, 2011)

1990'lardan sonra başlayan ekonomik reformlardan sonra zengin fakir arasındaki gelir farkı daha da genişlemiş, yoksulluk ve çarpıklık daha da kötüleşmiştir. Yüzlerce üniversiteli genç işsiz kalmış ve sosyal sıkıntılar artmıştır. Bunun yanı sıra işsiz gençlerle aniden türemiş zenginler arasındaki gerilim hızla artmış ve bu gençlerin binlercesi protestocular arasına katılmıştır. Siyasi dışlanma ve yönetici sınıf tarafından empoze edilen sosyoekonomik marjinalleşmenin birleşmesi devrim hareketini devam ettirmiş ve acil reform taleplerini güçlendirmiştir. Mısır gençliği hem marjinalleştirilmiş ve hem de dışlanmıştır. Özellikle 2010 seçimleri esnasında yapılan yoğun hilenin arkasından. Mısır gençliği korkunç bir kasırgayla mücadele etti

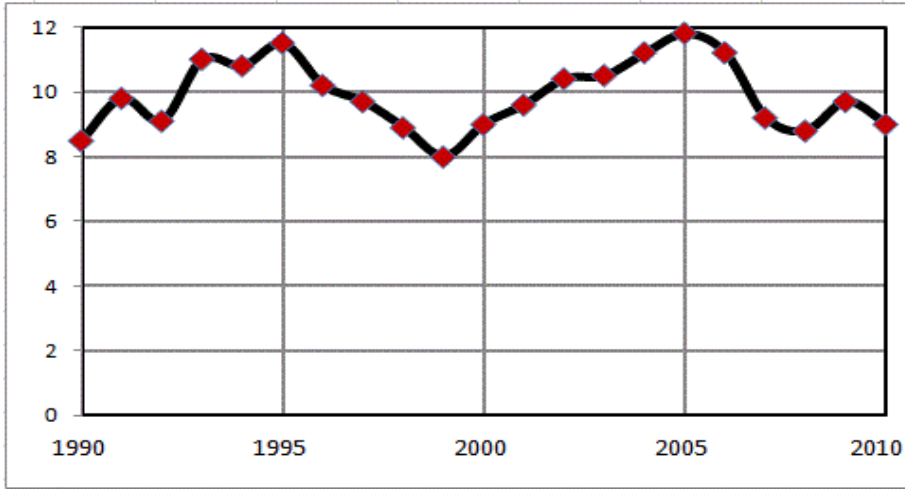
Mısır ekonomisi 2003-2007 arasında hızlı bir büyüme yaşadı ve %7,1 e kadar yükseldi. Yanı sıra ihracat ve doğrudan yabancı yatırımlarda da hızlı yükselişler olmuştur. Fakat bu gelişmeler Mısırı sosyoekonomik sıkıntılarının giderilmesinde yeterli olmamıştır. Özellikle düşük gelirli orta sınıf dramatik sıkıntılar yaşamıştır. Bunun anlamı şudur. Mısır halkının çoğunluğu bu hızlı gelişmeden yararlanamamıştır. Bütün bunları siyasi faktörlere bağlamak yanlış değildir. Yukarıda da belirtildiği gibi bu gelişmeler siyasi elitler ve onların yakınlarına yarar sağlamıştır. Sonunda ekonomik yetersizlik sürekli hale geldi. Otonomi ve serbest piyasanın gücü ve rekabet üretici özel sektör engellendi ve bu da yolsuzlukların artmasına neden oldu (Paciello, 2011)

Mısır'da makro ekonomik büyüme küçük azınlığın zenginleşmesine yaramış fakat büyük çoğunluk bu refaktan yeterince pay alamamıştır. Mısırlılar kendi bölgelerindeki demokratik değerlerle öğünmektedirler, ancak uygulama son derece zayıf görünmektedir. Pek çok Mısırlı baba devlet anlayışını çok hoş karşılamaktadır (bu durumda kaliteli devlet hizmeti karşılığında kısıtlı özgürlük vardır). Aslında Mısır toplumunun tamamı bu görüşü benimsemiş görünmektedir. Çünkü Mısır halkı yükselen ferdi özgürlüklerden memnundur ve devlet tarafından sağlanan hizmetlerden de mutludur. Anacak bu iki hizmet alanındaki azalış göstermektedir ki

Mısırlıların gözünde eski rejim bir hapisane bekçisinden daha çok aşırı korumacı cömert bir babaya benzemektedir (Gallup, 2011)

İşsizlik

Grafik: 7 Mısır'da İşsizlik Oranları 1990-2010

Kaynak: Word Bank

Yukarıdaki grafiğe göre son 20 yıldır işsizlik oranları 8-12 arasında dalgalanmaktadır. Ancak ekonomik reformların başladığı 2000 yılından itibaren yükselişe geçmiştir. Elbette ekonomik krizlerin yaşandığı bu dönemde işsizlik oranlarının yükselmesi kabul edilebilir, fakat 2010 da yine düşmüştür.

Devrimden az önce Mısır'daki işsizlik oranı diğer bazı ülkelerle karşılaştırıldığında aşırı yüksek değildir. Belki de biraz iyi olduğu da söylenebilir. Mesela Mısır'daki işsizlik oranı ABD, Fransa, Polonya ve Türkiye'den daha düşüktür.

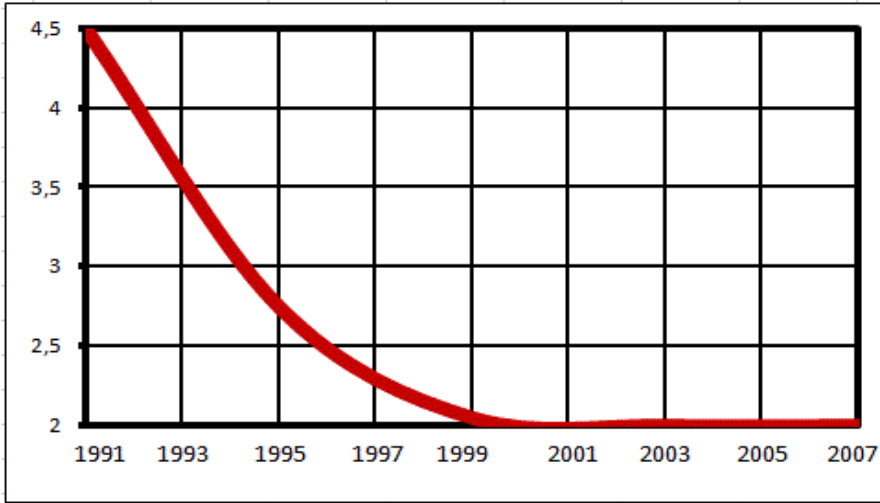
Son 20 yıldır özellikle gençler için işgücü piyasası son derece kötü durumdadır. Genç işsizlerin oranı 1990 da %9,7 iken bu oran 2006 da %14,4 e yükselmiştir. Bunların yanında diğer bir sorun da çalışanların büyük bir kısmının kayıt dışı çalışması ve sosyal güvenlikten yoksun olmasıdır. Global kriz iş piyasasının sıkıntılarını iyice ağırlaştırmıştır. Bütün bunlara rağmen istihdam rakamlarında hafif bir gelişme vardır. Mesela 2007 de %8,9 iken 2009 da %9,4 e yükselmiştir.

Gerçek şu ki Mısır hükümetinin ekonomi politikaları istihdamın artırılmasında çok fazla etkili olmamıştır, hatta bazı durumlarda kötüleştirmiştir (Paciello, 2011).

Bugüne geldiğimizde turizm sektörünün 2,5 milyon kişiyi istihdam ettiği düşünülürse Ekonomik krizin istihdama etkileri çok dramatiktir. Şu anda turizm bölgeleri boşalmış durumdadır ve turizm güvenliği sağlanmazsa turizm sektörü normale dönemeyecektir. Libya'da yaşanan olaylar da Mısırın işçi gelirlerini önemli oranda etkilemiştir. Son verilere göre 140 bin civarında işçi Libya'dan Mısıra geri dönmüştür. Mısır şuanda bir çift sorunla mücadele etmek zorundadır. Birincisi mevcut global ekonomik krizin etkileri, ikincisi de devrime dayalı ve eski rejimim bıraktığı sosyal ve ekonomik problemler. Askeri konseyce atanan geçici hükümet şimdiye kadar sosyal ve ekonomik problemler üzerine eğilmemiştir. Sadece eski uygulamaları devam ettirmiştir. Bunlar da maaşların artırılması ve gıda yardımlarından ibarettir. Bunların dışında Libya'dan dönen işsizlere az bir miktar nakdi yardım, devrim sonucu işini kaybedenlere küçük destekler ve bağışlara dayalı olarak ekonominin desteklenmesi gibi önlemler devam ettirilmektedir (Paciello, 2011).

Yoksulluk

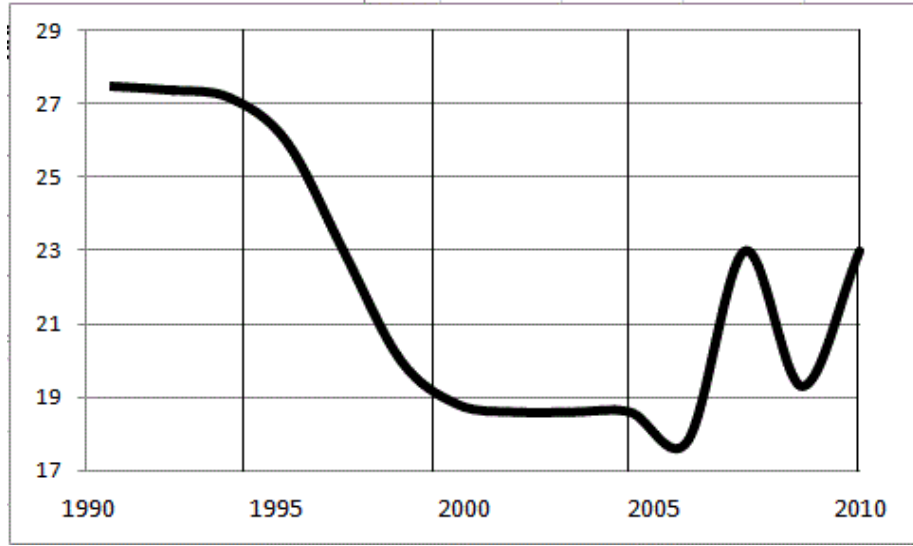
Ekonomi politik uzmanlarının uğraştığı en önemli konulardan belki de birincisi yoksulluktur. Günde 2 dolardan daha az para kazanan insanlar yoksul kabul edilmektedir. Mısır'da yaşanan yoksulluğu daha da önemli kılan ise, bunun Mısır devriminin nedenleri arasında sayılmasıdır. Mısır toplumunun %40'ı günlük 2 dolardan düşük gelirle yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Ancak birçok kimse Mısır'da aşırı yoksulluk içinde yaşayan insanlardan söz etmez ve bu hiç şaşırtıcı değildir. Çünkü göstergelere göre Mısır iyi performans gösteren ülkeler arasındadır. Hatta bazı verilere göre Mısır aşırı yoksulluğu kökünden silip atmıştır. Halbuki mesela 2005-2008 verilerine göre aşırı yoksul insan sayısı Gürcistan'da %13,4, Çin'de 15,9, Vietnam'da 22,6, Endonezya'da 41,6, Hindistan'da 49,6 ve Bangladeş'te 54,9 dur. Mısıra gelince aşırı yoksul sayısı %2 civarındadır. Bu durum aşağıdaki grafikte izlenebilir. Grafik 8'e göre günde sadece 1.25 dolar kazanabilen yoksul oranı %2 civarında seyretmektedir. Fakat bunun gerçekçi bir rakam olamadığı ifade edilmektedir(UNDP 2010, S.161-163)

Grafik:8 Mısır'da 1.25 doların altında kazanç sağlayan Nüfus oranı 1991-2005

Kaynak: World Bank

Bu grafiğe göre Mübarek döneminde aşırı yoksulluk, bir bakıma açlık son derece azalmıştır. Bu durumda devrim öncesi Mübarek rejiminin bazı bakımlardan başarı kaydettiğini söylemek mümkündür. Ancak günlük 2 dolar gelir elde eden nüfus oranı konusunda çok parlak değildir. Bu durum grafik 9 da görülmektedir. Buna göre nüfusun %20'si günde 2 dolardan daha az gelire yaşamaktadır. Fakat yine de bazı ülkelere göre daha iyi durumdadır. Mesela günde 2 dolarla geçinen nüfus Çin'de %36,3, Güney Afrika'da 42,9, Ermenistan'da 43,4, Filipinlerde 45 oranındadır. Bunun yanında Tacikistan, Pakistan, Haiti, Hindistan, Bangladeş ve Liberya gibi ülkelerin nüfusunun yarısından fazlası günde 2 dolar ile geçinmektedir. Bu verilere göre yoksulluk problemi devrimin tek sebebi değildir.

Grafik: 9 Mısır'da Günde 2 doların altında gelir elde eden nüfus 1990-2010

Kaynak: Word Bank

Grafik incelenirse yoksul nüfus oranı 1990 yılından itibaren hızla düşmüştür. Fakat dünya krizi nedeniyle tekrar %23'ler civarına yükselmiştir. Bu dönemde ilave olarak gıda fiyatları da yükselmiştir. Mübarek rejimi bu yoksul insanlara gıda destekleri yaparak rejim karşıtlarını bir süre durdurmayı başardı. Konumuz açısından bu gıda yardımları üzerinde biraz durmak gerekir

Mısır'da gıda yardımları iki şekilde yapılmıştır. Birincisi aynı olarak yapılan ekmek yardımı. Baladi adı verilen bu ekmek 130 gram olup 1989'dan beri fiyatı 1 centtir. Bu ekmek yardımı geneldir. Mesela Mısır'da oturan her kişi günde düşük fiyatla 20 adet baladi ekmek alabilir.

İkinci yardım tipi yeşil kart aracılığı ile yapılan yardımlardır. Aileler her ay bu kartla yine ucuz fiyattan temel gıda maddelerini alabilirler (şeker, yağ vb.). Buğday dâhil gıda fiyatlarının yükselmesi sonucu Mübarek rejimi baladi ekmek fiyatını aynı düzeyde tutmuştur. Yani Mısırlılar kamu yardımı olarak 130 gramlık bu ekmekten günde 20 adet almaya devam ettiler. Bu durumda günde 2 dolar ile açlık sınırında yaşayan Mısırlılar neden 2008 baharında toplu protesto yaptılar? Bazı yazarlara göre bunun tek sebebi yoksulluk değildir, başka nedenler üzerinde durulmalıdır. Bunun yanında devlet grevcileri sakinleştirmek için kamu çalışanlarına %30 zam yaptı ve diğer yardımları da artırdı. Ayrıca yardım alacakların sayısı da artırıldı.

1989-2005 arasında 39,5 milyondan 63 milyona yükseldi. 2008/2009 mali yılında bu yardımların para olarak değeri, yaklaşık 4 milyar ABD dolarını doları buldu. Bu da Mısır milli gelirinin 2008 de %1,8'ini ihtiva eder. İlginç bir şekilde bu dönemde kadınların %40'ı erkeklerin de %18'i aşırı kilo aldı. Mısır hükümetinin bu gıda yardımları, krizin vurduğu fakir insanların yaralarını biraz hafifletmesine rağmen etkisini tamamen gideremedi. Ama yine de bir Mısır ailesi ortalama olarak bu yardımlarla şeker ihtiyacının %60'ını, yağ ihtiyacının %73'ünü, pirinç ihtiyacının da %40'ını karşılamış oldu (Korotayev and Zinkina, 2011).

Mısır'da yoksul kesime yapılan gıda yardımlarının ulaştırılmasında self-targeting(kendiliğinden hedefleme) yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemle temel olarak yoksul kesime ulaşmak hedeflenmiş olmakla birlikte bir bölge halkının tamamı bu yardımlardan faydalanabilmektedir. Temel gıda maddelerinde yapılan indirimler gibi. 1990'lardan beri uygulanan (ERSAP-Economic Reform And Structural Adjustment Program)programı kamu harcamalarında önemli bir azalma göstermiş, fakat Kamu harcamalarının en önemli kısmı olan gıda destekleri hem gıda tüketimini hem de diğer harcama kalemlerini yükseltmiştir. Aslında gıda yardımlarının temel hedefi yoksullara yardımdır. Çünkü onlar ekonomik önlemlerden en çok etkilenenlerdir. Gıda destek uygulamaları bazı zorlukları da getirmiştir. Bunların da en önemlisi zengin tabakaya olan kaymalardır. Bu yüzden, adrese doğrudan yapılan yardım (administrative targeting) yöntemi tercih edilmiş ve bu yolla seçilmiş adreslere ve gerçek ihtiyaç sahiplerine bu yardımların ulaştırılması hedeflenmiştir. Bu yöntem yoksulluğun tedavisinde en etkili yöntemdir. Ancak bazı organizasyonlara ve bürokrasiye ihtiyaç da vardır. Gelişmekte olan ülkelerde veri eksikliği ve yolsuzlukların yaygınlığı nedeniyle doğrudan hedefleme çok uygun değildir. Bu açılarından Mısır'da kendiliğinden hedefleme uygulanmış ancak şikâyetler bitmemiştir son zamanlarda bu yöntemin de değiştirilmesi talepleri vardır. Bu desteklerin harcama elastikliği düşük ya da negatif olan ürünlere yoğunlaşmış olduğu için Güney Afrika ve Tunus gibi bazı ülkelerde, kendiliğinden hedefleme yöntemi başarı sağlamıştır. Ersap önlemleri ekonomik olarak başarılı olmakla birlikte, büyüme oranının düşmesinden, yoksulluğun devam etmesi ve sosyal sonuçlarından sorumludur

Yoksulluk aslında dinamik bir problemdir ve Mısır'da nispeten yeni bir kavramdır. Çünkü bu alandaki akademik çalışmalar 1980'lerden sonra başlamıştır. Tek bir tanımı olmamasına rağmen yoksulluk, genel olarak, asgari hayat standardından mahrumiyet olarak tanımlanır. Mısır hükümeti yoksullukla savaşmak için uzun dönemli gıda destek programını

uygulamıştır ki bunun başlangıcı belki de 1940'lara kadar uzanır. Son zamanlarda bu gıda desteklerinin kaldırılması yönünde uluslararası baskılar vardır ve gıda desteklerinin ekonomik ve sosyal sonuçları tartışılmaktadır. Bu destekler yoksulluğun tedavisine ve sürdürülebilir büyümeye fazla yansıtılmamıştır. İddialara göre gıda destekleri piyasa mekanizmasını bozmakta ve zengin tabakaya doğru gelir sızıntısını artırmaktadır

Gıda Desteklerinin Kesimler Arası Dağılımı

Gıdalar	Yoksullar				Zenginler	Toplam
	Aşırı Yok. %	Yoksul %	Standart %	Toplam %	%	%
Baladi Ek	4	14	20	38	62	100
10 Piaster Ek.	0	1	3	4	96	100
R.C. Dest	4	16	23	43	57	100
Diğer Dest.	4	14	20	38	62	100

Kaynak: World Bank 2007. Youssef, 2008

Tabloda görüldüğü üzere gıda destekleri üzerinden zengin kesime doğru bit refah kayması olmasına rağmen yoksulluğun giderilmesinde önemli yarar sağlamaktadır. Bunun yanında bu konudaki kamu harcamaları oranı da dalgalı bir seyir izlemektedir. 2002-2007 yılları arasındaki gıda desteklerinin rakamlara yansımaları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir

Gıda Yardımlarının Yıllar İtibariyle Değişimi

Gıda yardımlarının		
Yıllar	Toplam kamu harcamaları içindeki payı%	GDP içindeki payı%
2002	3.3	1.2
2003	3.8	1.2
2004	4.1	1.7
2005	5.6	2.1
2006	4.6	1.5
2007	4.0	1.2

Kaynak: World Bank 2007; Youssef; 2008

Bu yardımların toplumsal barış ve sükûnetin sağlanmasında önemli katkısı vardır. Aksi takdirde ülkeler ağır maliyetlere katlanmak zorunda kalabilir (Youssef, 2008)

ERSAP uygulamalarının gelirlerin düşmesine ve yoksulluluğun kalıcı olmasına neden olduğu da iddia edilmektedir. 2007 yılında Mısır'da %7 büyüme gerçekleşmiş olmasına rağmen Mısır halkı bundan yeteri kadar pay alamamıştır. Bunun en önemli nedeni gelir dağılımındaki dengesizliktir. Bunun yanında Mısır'da en önemli problemler yüksek enflasyon (2008 Mayıs %7,1) ve iç borç yükünün yüksekliğidir. Bu göstergelere göre gelir bölüşüm politikası yoksullar lehine yeniden düzenlenmelidir. Sonuç olarak yıllardan beri uygulanmakta olan ERSAP planı ve reformlar yoksulluğu tedavide başarılı olamamıştır. Bütün bunlardan sonra ERSAP çalışmalarının başarısız olduğuna göre Mısır'da gıda yardımlarının bir süre devam etmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Satın alma gücü paritesi son yıllarda ciddi oranda azalmış tüketici fiyatları da artmış 2008 yılında zirve yaparak %23,6 ya ulaşmıştır. Bu tarihten beri gıda fiyatları azalıyor olmasına rağmen endeks yüksek kalmaya ve dalgalanmaya devam etmiştir. Bunun yanında reel ücretler de bir miktar yükselmiştir. Bunu anlamı şudur. Çoğu Mısırlı için bu gelir düzeyi normal hayat standardında yaşamak için yeterli değildir. Bu trend, orta ve düşük gelirli kesim üzerinde olumsuz etki yapmıştır. Bu kesim gelirlerinin önemli kısmını gıda tüketimine harcamaktadır. Gıda fiyatlarının artması yoksul kesimin gelirlerinin bir miktar geride kalmasının tek sebebidir. Özellikle mutlak yoksulluk oranı 2000-2001 döneminde %16,7 den 2008/2009 da %23,4 e yükselmiştir. Mısır hükümeti bu gıda fiyatlarındaki artışın etkisini hafifletmek üzere gıda desteklerini devam ettirme ve maaşları artırma kararı almıştır. Buna rağmen Mısır halkının sıkıntıları azalmış değildir. Gıda destek sisteminin etkisi çok zayıf kalmış yardımların gerçek yoksullara ulaştırılmasında çok sıkıntılar yaşanmıştır(Paciello 2011).

Devrimin Maliyeti

Mısır devriminin elbette bir maliyeti vardır. Süveyş kanalı gelirleri ve diğer ülkelerde çalışan işçilerin transferleri, 2009 yılı gelirin yarısının da altına düşmüştür. Ayrıca Libya Mısırlı işçileri ülkelerine göndermiştir. Turizm gelirleri de önemli oranda azalmıştır. Başka bir hesaba göre, geçen bir yılda 20 milyar dolar Mısır'dan çıkmıştır ve 2011 yılının ilk çeyreğinde 13 milyar dolarlık yabancı kaynak ortadan yok olmuştur (Smith, 2011). Bankaların tahminlerine göre de ekonomik kayıp 30 milyar dolara ulaşmaktadır. Yine devrim nedeniyle ekonomi %11 küçülmüş ve istihdam da

%10 azalmıştır. Büyüme oranı da %2'ler düzeyine inmiştir (Rabin, 2011). Döviz rezervlerine gelince devrim nedeniyle 32 milyar dolardan 18.2 milyar dolara gerilemiştir (www.rt.com)

Bunların dışında internetin bir süre bloke edilmesinin maliyeti de 90 milyon dolar hatta gerçekte daha fazla olduğu tahmin edilmektedir (social.dailyblogworld.com).

Devrimin ekonomik Etkileri

Devrim hem dünya ekonomisini ve hem de Mısır halkını önemli derecede etkilemiş ve etkilemeye devam edecektir. Kızıl denizdeki boru hatları Mısır ekonomisinin köşe taşlarından biridir. Ayrıca Sumed hattı dünya petrol ağının ana arteridir. Bu yüzden bu hatta meydana gelecek herhangi bir sıkıntı Mısır ve dünya ekonomisi için çok ağır bir krize neden olabilir.

Yine Mısır özellikle doğal gaz ihracatçısı olarak, doğalgaz piyasasının en önemli ortağıdır.. İspanya ve bazı Avrupa ülkelerinin %15 civarındaki doğal gaz ihtiyacı Mısır'dan gitmektedir.

Finans sektörüne gelinci Mısır'da ayaklanmaların başlamasından beri yaklaşık 2,5 milyar dolar dışarıya çıkmıştır. Bazı bankalar birçok şubesini kapatmışlardır. Uluslar arası derecelendirme kuruluşları da Mısır ekonomisini dikkatle izlemeye almıştır. Para ve sermaye piyasalarında da ciddi hareketlenmeler olmuştur. Bu duruma Mısır Merkez Bankası müdahale etmiştir. Gayri resmi olarak merkez bankası piyasaya müdahalesini sürdürmektedir. Böylece bir döviz krizini engellemek istiyor.

Bu arada dünyanın en önemli deniz yollarından biri olan Süveyş Kanalı da tehlikeli bölge kapsamına girdi. Çünkü Bölgenin güvenliği Mısır güvenlik kuvvetleri tarafından sağlanmaktadır. Bölgede meydana gelebilecek herhangi bir sorun ham petrol nakliyatını ciddi biçimde etkileyecektir. Çünkü Dünya ham petrol nakliyatının %4,5'i bu kanaldan yapılmaktadır.

Bölgede çıkabilecek bir sorun hem Mısırın kanaldan elde ettiği gelirin azalmasına ve hem de petrol fiyatları yükseldiği takdirde dünyanın pek çok bölgesindeki insanları etkileyecektir. Elbette her şeyden önce Mısır halkının geliri azalacaktır. Doğal gaz fiyatları da petrole bağlı olarak değişir. Dahası bunlardan diğer tüketim mallarının fiyatları da yükselmiştir. Geçmiş bir buçuk yıl içinde buğday fiyatları %110, soya 59, mısır, 87, şeker 22 oranında yükselmiştir.

Devrim nedeniyle orta vadede Mısır Cüneyhi ile dolar arasında ciddi dalgalanmalar olmuştur. Cüneyh son altı yılın en düşük düzeyine inmiş ve MB duruma müdahale etmiş ve gayri resmi olarak kur çıpası oluşturmuştur. Ancak bu durumun sürekli olması döviz rezervlerini tüketecektir. Tahminen Mısırın döviz rezervi 36 milyar dolar civarındadır. Bu yüzden kontrollü olarak devalüasyona izin verecektir.

Herhangi bir durumda iki grubun reaksiyonu çok önemlidir. Bu iki gruptan birincisi yerliler ve diğeri yabancılarıdır. Kısa vadede Mısırlılar güvenli liman olarak doları tercih ederler. Bunun sonucu olarak da ülke ekonomisinde bir dolarizasyon dönemi başlamış olur. Aksi takdirde bankalardan mevduat çekme furyası başlayabilir ve MB bankası da kur dalgalanmalarını durdurma mücadelesini kaybeder. Döviz krizinden kaçınma ve bankalara hücumu engel olma şu an merkez bankasının gelecek haftalarda gündemindeki en önemli konulardır.

İkincisi uluslararası sermayenin Mısır'daki krizlere yaptığı yatırımlar. Mısır'da yabancı yatırımcılar hazine bonolarının yarısına, tahvil piyasasının da %40'ına sahiptir. Ayrıca Kahire borsasının da işlem hacminin %51'i bunların elindedir. Doğrudan yabancı yatırımlar 2010 da 6,6 milyar dolara ulaşmıştır Bunun da %75'i Amerika ve AB ülkelerinin yatırımlarıdır. Turizm gelirleri de GSMH'nin %5,kadardır.

Mübarek rejimi karşıtlarının ne istediği hangi reformları istedikleri şu anda tam olarak bilinmiyor. Ancak gelecek günlerde başa kim gelirse gelsin, acil ekonomik program hazırlanmalıdır. 11 Ekim 2011'e kadar bazı fırsatlar doğabilir. O tarihte başkanlık ve parlamento seçimleri olması muhtemeldir

Meselenin büyüklüğü ortada duruyor. Dünya Bankası verelerine göre Mısır kişi başına gelir bakımından 137. sıradadır, aynı nüfusla Türkiye ondan 4 kat daha büyüktür.

Mısır nüfusunun üçte ikisi 30 yaşın altındadır. Devlet bu durumu meslek, iş, eğitim ve gıda temini bakımından tanımlamak zorundadır. Yakın gelecekte kim yönetime gelirse, %7 civarında sürdürülebilir büyüme programı hazırlanmalıdır. Çünkü her sene 650 bin kişi iş gücüne katılmaktadır. Ayrıca %40 olan yoksulluk oranını düşürmek için de bir programa ihtiyaç vardır

Bunların dışında devrim dolayısıyla çıkan krizin yabancı firma operasyonlarına etkisini de dikkatle izlemek gerekir. Mesela NV, Alcatel, Moller-Maersk, Lafarge, Coca Cola, Siemens ve Electrolux, büyük yatırımcı firmalar ve önemli oranda istihdama katkı yapmaktadırlar

Sonunda muhalefet gelecekte en önemli ortağı olacak olan laik ordu kurumuyla karşılaşmak zorunda kalacak. Muhalefet tarafını tutmasına ve caddelerdeki tahmin edilemeyen gösterileri garanti etmesine rağmen Mısır ordusunun ülkenin en önemli ekonomik faktörü olduğu çok açıktır. Çünkü Mısır ordusunun da önemli bazı ekonomik kurumları ve gücü vardır. Elektronikten, ev eşyası, giyim ve gıda sektörüne kadar her alanda kar ve iş ortaklıkları vardır

Mesela, Mısır ordusunun çok geniş bir ticaret ağı vardır. Bunlar arasında su, sıvı yağ, çimento, inşaat, TV, gıda, otelcilik, petrol vb. vardır. Bu firmalarda çalışanlar askeri personel olarak emekli olurlar. Bunlar derin sadakat ve ilgiyle işlerine bağlıdırlar ve pozisyonlarından kolay kolay ayrılmazlar. Bu durum muhalefetin belirsiz ve en zayıf tarafıdır ve bu konulardaki çıkar ve bağlantıları henüz açıklamaya cesaret edilemiyor. Aksi takdirde, caddelerde varsayılan müttefikler hemen öğrenilir

Her ne olursa olsun devrim adına olanların hepsi ekonomik sıkıntılar olarak tanımlanacaktır. Hâlbuki bunlar arasında asıl sorumluların rejim ve sahipleri olduğu gizlenmektedir. Diğer ülkeler ise Mısıra merakla, ümitle ilgiyle ve endişeyle bakıyor. Henüz denenmemiş olan muhalefet, yolsuzluklara bulaşmış, yetersiz ve kredisi bitmiş Mübarek rejiminin etkilerini silmek için uygun ekonomik atmosferi oluşturması gerekir (Bastian, 2011).

Mübarek isabet ederek, bir iç savaşa neden olmamak için gidince artık yeni Mısır eski Mısır olmaktan çıkmıştır ve bir daha eskisi gibi olmayacağı geniş halk kitleleri tarafından her fırsatta vurgulanmaktadır. Çünkü Mübarek ve ailesi gerek yönetimiyle ve gerekse iktisat politikalarıyla toplum üzerinde hiç olumlu iz bırakmamıştır. Mübarek rejiminin temel özellikleri, yüksek derecede fırsatçılık, kayırmacılık, kleptomani, genel, sistemli ve organize yolsuzluk. Bir bakıma Mısır, Mübarek, eşi, ailesi ve kendi yönetimindeki özel sektör içindir. Hatta yönetimi devralmak üzere oğlunu bile hazırlamıştır. Çünkü kendisi ve yönettiği Mısır sanki bir aile işletmesiydi. Gerçekçi ve hür sesler, aydınlar bilim adamları dışarı sürülmüştü. Mübarek hem bu aydınlardan hem de radikal İslam'dan korkmuş ve korkutmuştur. Eğer mübarek iktidardan giderse radikal İslamcıların iktidar olacağı endişesi ve korkusu kasıtlı olarak çıkartılmıştı. Mübarek bu sayede iktidarını kuvvetlendirmişti. Radikal örgüt olarak bilinen Müslüman kardeşler ise halkın her kesimine Mübarekten çok daha yakın durmuştur (Clement, 2011).

Bu arada Mısır devrimini ekonomik ölüm olarak değerlendirenler de olmuştur. Çünkü bir süre internet kesilmiş ve bu yüzden yük gemileri

durmuş, bankaların kapatılma korkuları başlamış, yabancı firmalar elemanlarını dağıtmış ve değerlendirme kuruluşları Mısırın notunu negatife indirmişlerdir. Ayrıca gıda, su ve elektrik sıkıntısı da başlamıştır. Bu arada turizm endüstrisi de darmadağın olmuştur. Hâlbuki turizm endüstrisi GSMH içinde 5-6 gibi önemli bir paya sahiptir. Artık şu anda Mısır ekonomisi zayıf ekonomidir. Burada şunu da belirtmek gerekir ki Mısır devrimi aslında ekonomiktir ama bu yolsuzluğa karşı olması bakımından belli ölçüde ideolojik de sayılabilir. Gelişmekte olan bazı ülkeler son yıllarda halkını aşırı yoksulluktan kurtarmayı başardılar. Fakat Mısır devrim nedeniyle bu fırsatı kaçırdı. Kayırmacılık iş âlemini zayıflattı. Mısırın dışında bir çok ülke dünya ekonomisine entegre olmuşken o bu şansı kaçırdı. Mısır'ın önemli sayılabilecek tek başarısı, ABD'den, Orta Doğuda müttefik olma karşılığında önemli miktarda askeri yardım ve destekler almasıdır. Burada şöyle bir soru akla geliyor. Mısır büyük petrol üreticisi olmadığı halde uluslararası güçler neden aşırı ilgi gösteriyorlar? Bunun sebebi Süveyş kanalının kontrolünü elinde bulundurmasıdır (periscopepost.com). Bu yüzden Mısır ekonomisinin ne kadar önemli olduğu üzerinde durmak gerekir. Çünkü kanal geçiş ücretleri ülkenin en önemli gelir kaynaklarından biridir

Devrimin emek piyasasına etkilerine gelince, burada da önemli gelişmeler yaşanmıştır. Mısır devriminin iki aktöründen birisi işçilerdir. 2008 yılından beri işçiler bazı haklarını elde etmek için grev ve gösterilerine devam ediyorlardı ve bu yüzden işçi hareketi devrimin en önemli itici gücü olmuştur. Yeni yönetimin işe dönüş çağrısı uzun süre kabul görmedi. Ancak bazı aydınların da çağrısıyla işe dönüş başlamıştır. Bu arada Mısır ticaret örgütü isteklerini yayınladı. Bu taleplerden bazıları Mısır için çok önemlidir. Bunlar arasında asgari ücretin yükseltilmesi ve ücret farklılıklarının giderilmesi de vardır. Mısır'da işçi ücretleriyle yönetici ücretleri arasında 15 kat fark vardır. Ayrıca iş güvenliğinin sağlanması ve geçici işçiliğin yasaklanması da istekler arasındadır.

Diğer bazı talepler de şunlardır: 1) Bağımsız sendika kurma hakkı 2) Yolsuzluğa karışan yöneticilerin görevden uzaklaştırılması 3) Grev hakkı 4) Mısır Ticaret Birliği Federasyonunun feshi. Bu istekler devrimin ve Mısır ekonomisinin başarısı için zaruri taleplerdir. Güçlü sendikalar yolsuzluk olaylarını azaltacak, kendi kendini yönetmeye katkı yapacak ve adil gelir dağılımını sağlayacaktır. Bu talepler Mısır ekonomisinin güçlenmesini sağlayacağı ümit edilen ve yapılması planlanan reform paketinin en önemli parçalarıdır. Bütün bunların iki amacı vardır: Birincisi, Mübarek tarafından yıllarca güçlenen ekonomik ve siyasi mekanizmanın içine nüfuz etmek;

diğeri de yolsuzluk yapan yöneticileri söküp atmak. İşte devrimin beklenen gelişmesi budur.

Bütün bu isteklerin olabilmesi için mevcut rejimin çürüdüğü, düzelmesi imkânının olmadığı, onun yerine yeni bir sistemin kurulması gerektiği yüksek sesle dile getirilmektedir. Bu bağlamda bazı odaklarca sosyal demokrat model “Nordic Model” önerilmektedir. İskandinav ülkelerinin bu sistemde başarılı olduğu belirtilmektedir. Bu modelin en önemli özellikleri güçlü sosyal hizmetler, güçlü sendikalar, güçlü sosyal güvenlik hizmetleri ve düşük eşitsizlik oranı şeklinde özetlenebilir. Mısır’da sosyal demokrasi kurulabilir fakat ekonomik başarı için uzman bir ekip ve sınıf gerekir. Aslında böyle bir ekip Mısır’da vardı ama bunlar devrim başladığında sadece demokratik özgürlükler talep ederek devrim şartlarını tam olarak anlayamadılar. Fakat şimdi anladılar ki bu fedakârlıklar olmadan, Mısır’da herhangi bir demokratik girişim temelsiz kalacaktır; ya da hızla polis devletine dönüşecektir ki en kötüsü de budur. Mübarek rejimi zaten örnek bir polis devletidir ve görevli polis sayısı 1,5 milyonu geçmiştir.

Mübarek rejimi gerekli sosyal yatırımları kısararak fiyatlarda geçici istikrar sağlamıştır. İşte bugünkü ağır fatura bundandır. Mısırın yüksek gelirlili çeyrek nüfusu gerçekten istikrarlı bir demokratik rejim istese, rekabetçi seçimler ve gücün barışçıl bir şekilde sivillere geçmesiyle toplumun kalan kesimiyle birlikte pastaya ortak olurlar. Bu da iki şekilde olur. Birincisi, benzin desteği gibi, daha çok zenginlerin faydalandığı yardımların azaltılması. Böylece bütün üniversite öğrencileri için mali durumuna bakılmaksızın eğitim ücretsiz olabilir. İkincisi de zenginlere yapılan yardımların kesilmesiyle kaynakların yoksul ve işçiler için kullanılması imkânı doğmuş olacaktır (Fadel, Labor, 2011).

Mısır Devriminin Geleceği

Tansiyonun düşürülebilmesi için her şeyden önce bazı önlemlerin hemen alınması gerekir.

Birincisi, oyalama ve atlatmayı ima edecek ya da bunlara vesile olabilecek davranışlardan uzak durulması gerekir. Mesela bazı çok yönlü projeler tamamen israf kaynağıdır. Engelleri ve kısıtlamaları kaldırmak amacıyla yapılan girişimler hızlandırılmalıdır. Mesela iş yeri açabilmek için 1000 gün, gayrimenkul tapuları için 72 gün ve bir işletmeyi kapatabilmek için 4,2 yıl gerekmektedir. Bu konular ıslah edilerek özel sektörün önü açılabilir. Böylece devlet tek iş kapısı olmaktan kurtulmuş olacaktır. İkinci önemli nokta KOBİ’lerle çok daha yakından ilgilenmek gerekmektedir. Çünkü bu işletmeler üretimin ve katma değerinin çekirdek kuruluşlarıdır. Son

zamanlarda bazı reform çabaları vardır. Bu fırsatlardan genellikle kamu işletmeleri yararlanmaktadır, bu yaygın hale getirilmelidir. Kalkınmayı hızlandırmak için yeni tekniklerin bulunması küçük işletmeler arasında yeni girişim alanları ortaya çıkaracaktır. Bu durumda sonuçta herkes kazançlı çıkacaktır. Bu potansiyel olarak insan kaynaklarında ve fırsatların artırılmasında kaldıraç olabilecek çok etkili bir yoldur. Üçüncüsü önceliklerin çok iyi belirlenmesi gerekir. Bu da Mısır'a eğitim sisteminin ve eğitim kurumlarının dalgalı bir ekonominin ihtiyaç ve gerçeklerine göre yeniden düzenlenmesine yardımcı olacaktır. Bu yolla işgücü, piyasanın isteklerine daha uygun hale gelecek ve bu da yatırımcıları cesaretlendirecektir.

Dördüncü olarak yoğun ekonomik reform mücadelesine uyum sağlamak. Herhangi bir strateji, dayanıksız gurupları öncelikli sayarak eşitliğe ve olumsuzlukları yıkmaya ve tansiyonu düşürmeye vurgu yapmalıdır (Gilpin, Kandel, Sullivan, 2011)

Devrim sonrasında Mısır önemli düşüncelere, eğilimlere ve eski yeni paradigmalara gebecektir. Muhtemel gelişmeleri dört başlık halinde özetlemek mümkündür. Birincisi, Mısır siyasetinde dinamik liberal bir dönemin başlaması. Mısır gençliğinin ve orta sınıfın en büyük ümidi budur.

İkincisi ülkede İslami bütünlüğün sağlanması. Bu bağlamda MK örgütünün meşrulaşması ve siyasi parti olarak ortaya çıkması en muhtemel gelişmelerden biridir. Üçüncüsü düzenli ve istikrarlı bir pazar ekonomisinin kurulması. Dördüncüsü de dış ilişkilerde yeni ve olumlu adımların atılması, Arap ligiyle ilişkiler. 25 Ocak 2011 devrimini ne askeri güçler ne de siyasi muhalefet ateşledi. Aksine devrim bilgisayar teknolojisini iyi kullanabilen vatansever gençler tarafından örgütlendi. Bu gençler hareketli, ordunun güvenini kazanmış ve Mübarek'in 30 yıllık otokratik rejimini temelinden sarsan topluluklardı. Devrim henüz bebeklik aşamasında olmasına rağmen otokratik rejim liberalizme, demokrasiye ve adil bir siyasi sisteme doğru kaymaya başladı. Bu durumun, toplumun %40'ının yoksulluk sınırının altında yaşadığı Mısır'da, sosyal ve ekonomik hayatın değişimine ve iyileşmesine de katkı yapacağı beklenmektedir. Devrimin ilk başarısı Mısır'ı Arap dünyasında siyasi ve ekonomik gelişme için bir model olarak ortaya çıkarmış olmasıdır. Elbette bunun sonuçları devrim tamamlandığında daha açık ortaya çıkacaktır. Ayrıca önceki rejimin bazı önemli isimleri kurumlardan uzaklaştırılmış ve başkanlığın gücü de en fazla 8 yıla sınırlandırılmıştır. Ancak hala yapılacak çok iş vardır. Mısırlılar geçmiş devrimlerden çok şey öğrenmişler ve bunları Mısır için değerlendirecekler ve bazı hataları da yapmayacakları beklenmektedir.

1952 devriminden öğrenilen birinci tecrübe, siyasi ve ekonomik gücün hemen askerden sivil idareye geçmesi gerektiğidir. Bütün olumlu gelişmelere rağmen askeri konsey ülkeyi yönetmeye devam etmekte ve olağanüstü hal yasalarını kaldırmakta isteksiz görünmektedir.

Bazı analistlere göre ordu 1952'den beri siyasetin merkezindedir ve bunu bırakması kolay değildir. Ancak bu rağbet gören bir görüş değildir, çünkü tarih göstermiştir ki 1952 de Mısırı siyasi düzensizlikten kurtaran ordu, ülkeyi demokrasiye, adil ve zengin bir geleceğe götürmekte başarısız olmuştur.

Elbette mısırlılar 1952 devrimini özellikle ekonomi yönetiminde kopya edecek değillerdir. Geçmiş tecrübeler gösterdi ki ordu-girişimci ilişkileri artık kırılmıştır. Gerçekten, özel sektörün askeri hükümetin niyetinden ve çalışmalarından ciddi bir kuşkusu vardır. Çünkü 1950 ve 60'lı yıllarda ordu Mısırın ekonomik şartlarını çok bozmuş ve bu da ülkenin ekonomik performansını düşürmüştür. Sonuçta GSMH aşırı derecede düşmüştür. Mesela GSMH 1945-1952 arasında ortalama 44 milyon EGP iken, 1953-1957 arasına ise 27 milyon EGP' ye inmiştir.

İkinci önemli tecrübe, Mısır hızla serbest pazar ekonomisine doğru yürümektedir. İktisat tarihi göstermektedir ki Nasır döneminde ekonomik hayata müdahale çok fazla zarar vermiştir ve ülke yaklaşık %92 yabancı yatırımını kaybetmiştir.

İktisadi şartlar Sedat ve Mübarek döneminde ikisi de yarı liberal ekonomik politikalar izlemiş olmalarına rağmen önemli bir gelişme göstermedi. Bu yüzden Mısır halen sermaye kıtlığı yanında, yüksek işsizlik, enflasyon ve yaygın yoksulluk çekmekte ve ülke yabancı yatırımcı bulamamaktadır. Hâlbuki 2008 de yabancı yatırım 11,6 milyar dolara ulaşmıştı. Mısır 2004-2010 yılları arasında 49 milyar dolar kaybetmiştir ki bu Mısır için çok büyük risk oluşturmaktadır. Eğer hükümet serbest piyasanın oluşması konusunda hızlı bir şekilde özel sektöre garanti vermezse, mülkiyet hakları tanınmazsa ve yeni yasalar çıkarılmazsa büyük sermaye ülkeden çıkabilir ve 35 milyar dolar civarında olan döviz rezervleri zarar görebilir. Ayrıca halen 21 milyar dolar olan dış açık yükselebilir ve ağırlıklı olarak ülke ekonomisinin kredilere dayanmasından dolayı dış borç yükselebilir. Hâlbuki 2008 de dış borç %59 azalarak 29,8 milyar dolara inmişti. Eğer böyle giderse devlet dış borç ödeme krizine düşebilir. Nasır döneminde de böyle olmuş ve ödeme krizi çıkmıştı.

Üçüncü ders kısa dönemde radikal dış politika değişikliklerinden kaçınmaktadır. Ülkenin belli ekonomik politikaları tamamen ekonomik ve

ticari ilişkiler temelinde hazırlanmıştır. Batılı ülkeler Mısır için devasa siyasi ve stratejik politikalara sahiptir. Bu ilgi, yükselen ticari yatırım ilişkileriyle iyi korunmalıdır. ABD'nin askeri yardımı gelişen nüfusun taleplerini karşılamak için ekonomik yardımlara dönüşmektedir. Bu arada belirtmek gerekir ki Ortadoğu konusunda Çin de çok ilgili görünmektedir.

Dördüncü ders Mısır, kamu sektörünün etkinliğini ve güvenilirliğini geliştirmelidir ki bu güven ve istikrar ortamının sağlanması açısından çok önemlidir. Hükümet bürokrasinin alt tabakalarında kurumlaşarak yaygınlaşan yolsuzluklarla müsamahasız savaş vermelidir. Muhalefet partilerinin ve sivil toplum örgütleriyle bu konuda işbirliği yapılmalıdır. Çünkü Mübarek rejimi henüz tamamen siyasi ve ekonomik alandan çekilmedi ve zaten bu da hemen beklenemez. Bu aşamada askerin yapacağı en önemli şey, Mısırın egemenliğini sağlamlaştırmak, denizleri, havayı ve vatani korumaktır Bunun ötesinde yeni yönetim sistemini tasarımları için Mısırın genç liderlerine fırsat verilmelidir. Bu sistem ordu destekli Türkiye modeli ve Rusya polis devlet modelinden farklı olmalıdır. Mısır modeli, daha kapsayıcı, adil, şeffaf ve denetlenebilir olmalıdır (Mishrif, 2011).

Mübarek döneminde olduğu varsayılan sahte istikrar gerçek finansal gelişme için yeterli değildir. Özellikle şiddetli gelir ve refah eşitsizliği olan otokratik rejimlerde tabii olarak keyfilik, öngörülemezlik ve istikrarsızlık vardır. Zaten bu rejimlerin kendileri keyfidirler. Herkes bilir ki göstermelik sürekli istikrar hali, patlamaya hazır bomba gibi riskler taşımaktadır ve rejimleri değiştirebilir, devasa yatırımları altüst edebilir. Çünkü yatırımcılar ve tasarruf sahiplerinin geleceğe güvenleri yoktur. Böylesi rejimler finansal gelişme için güçlü kurumlar kuramaz ve sürdüremezler (Roe, 2011). Mısır'da olan da budur.

Mübarekten önceki iki lider Nasır ve Sedat kendileri hayattayken haleflerini seçmişler, bunlar da başkanlık makamına oturmuşlardı. Bunun sebebi onlar zamanında rejimin yegâne sahibinin asker ve kurumları olmasıydı. Fakat Mübarek kendisine açıktan bir halef seçemedi; çünkü askerin dışında artık bürokrasi ve devletten beslenen iş dünyası da vardı. Bunalar arasında bir koalisyon oluşmasını bekledi (Soliman, 2008).

Mısır devrimi devamında ekonomik fırsatları genişletmesi, hesap verebilir, katılımcı ve daha çok kesimi temsil edebilen bir yönetim sağlaması beklenmektedir. Aslında halen yönetici sınıfın belli süreçte ekonomik gücü temsil eden bütün araçların yönetimini devretmesi gerekmektedir. Kamu yönetimine dair yeterli olmamasına rağmen analistlerin tahminlerine göre askeri yönetim Mısır ekonomisinin beşte birinden fazlasını kontrol

etmektedir. Askeri idare, otomobil ve bazı ulaşım araçları, ev aletleri, şişelenmiş su ve diğer gıda maddeleri üretmekte: otel, lokanta ve tatil yerleri işletmekte silah ve askeri malzeme de üretmektedir. Son zamanlarda yönetim, yeni türemiş zenginlerle işbirliği yapmaktadır ki bu yolsuzluğun, cronizmin kurumlaşması olarak tanımlanmaktadır. Asker bunu siyasi ve ekonomik tehdit olarak görmektedir. Son ayaklamanın en temel birinci nedeni ülkede yolsuzluğun yaygın hale geldiği algısıdır. Yeni yönetim, bu konuda başarısız olursa o zaman Mısır ekonomisi çok ciddi risk altına girmiş olacaktır (Gilpin, Kandel, Sullivan, 2011).

Bazı uzmanlara göre Mısır halkı dizginsiz ve acımasız kapitalizmi reddedecektir. Çünkü neoliberal politikalar yolsuzluk ve çözülme ile aynı anlamı taşır hale gelmişlerdir. Ve Crony kapitalizm Mübarek döneminde ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Devrim taraftarlarının yaygın eleştirisine göre politik olarak bağlantısı iyi olan insanlar genellikle banka finansmanını kolayca bulurlar ve özelleştirmeden yeterince yararlanırlar, yabancı imtiyazlarından haklarını alırlar, hükümetle iyi anlaşırırlar ve arsa rantlarını iyi kullanırlar. Ama yine de az da olsa Mısırın sosyalist düzlemde kalacağına inanan uzmanlar da vardır. Fakat mübarek dönemi yolsuzluk problemlerinin çözülmesinin sıkıntıları yeni liderlerin karşılaşıacağı önemli sıkılardan biridir (Sharp 2011).

Mübarek'in ayrılmasından sonra yönetimi askeri idare devralmış ve yetkilerini artırmıştır. Askeri yönetimin gelecek planları hiç belli değildir. Bu bakımdan Mısırın önündeki en büyük belirsizlik ve sıkıntı budur. Diğer bir önemli sorun Mısır'daki güvenlik sorunudur. Zaman zaman gümrük alanındaki zafiyet önemli sakıntılar ortaya çıkarmakta yabancı yatırımcıları korkutmaktadır. Diğer bir sorun da anayasa sorunudur ve bu sorunun kısa zamanda aşılması zor görünmektedir.

Bu açılardan bakıldığında şimdiye kadar geçmiş Mısır devrimlerinin ekonomik değil siyasi olduğu söylenebilir. Ancak son devrimin ekonomik olduğu çok aşikârdır. Eğer devrim daha açık, demokratik ve orta sınıfa dayalı bir sistemin kurulmasına zemin hazırlarsa ki bu sistemde hükümet faaliyetleri daima denetim altındadır, bundan Mısırlıların ekonomik yararı çok daha fazla olacaktır. Finansal piyasalar daha çok gelişecek ve daha hızlı ve eşitlikçi bir kalkınma gerçekleşecektir.

Değerlendirme ve Sonuç

Devrimin sonuçları tartışılmakla birlikte halen görülen iki önemli sonucu ise tartışmasız kabul edilmektedir. Bunlardan birisi Hüsnü Mübarek iktidardan gitmiştir ve bir daha geri dönemeyecektir. İkincisi ise eski rejim

sarsılmıştır ve her ne kadar hala askeri yönetim iktidarı devralmış olsa da bir daha eskisi gibi olmayacaktır. Askeri yönetim başta seçimler olmak üzere pek çok vaatle yönetimi devralmıştır. İşte asıl tartışma bu vaatlerin tutulup tutulmayacağı üzerindedir.

Devrimle birlikte yeni rejim tartışmaları da başlamıştır. Şeriat rejimi taraftarları olduğu gibi sosyal demokrasi taraftarları da vardır ve çoğunluktadır. İskandinav ülkelerinde uygulanan sosyal demokrasi modelinin Mısır'a daha uygun olduğu iddia edilmektedir. Bu durumda Mısır işçi karşıtı, sosyal politika karşıtı olmaktan vazgeçecek ve ekonomisinin geleceği de daha parlak olacaktır. Yabancı yatırımlar daha çok gelecek ve Mısır istikrarlı bir ülke olacaktır. Her ne kadar askeri yönetim halkın bazı isteklerini anlamaya başlasa da bu konudaki belirsizlik devam etmektedir (Fadel, Labor, 2011)

Stratejik konumu, tarihi zenginlikleri ve önemli tabii kaynakları dolayısıyla Mısır bugünkü durumunu hak etmemiştir. Aslında Türkiye ile siyasi olarak aynı kaderi paylaşmış olmalarına rağmen ekonomik olarak Türkiye'nin dörtte biri kadardır. Bunun da en büyük nedeni siyasi istikrarsızlıktır. Mısırın ekonomik durumu, aynı konumda olan Türkiye ile karşılaştırılırsa daha güzel açıklanmış olacaktır. Yukarıda belirtilen önemli özelliklerinden dolayı Mısırın Türkiye'den birkaç adım daha önde olması gerekirdi. Bu bağlamda Mısırın beş önemli avantajından söz edilebilir. Birincisi, Tarihi zenginlikleri ve dolayısıyla turizm gelirleri Mısır için son derece önemlidir. İklim şartlarının uygun olması dolayısıyla her mevsim turizm bölgeleri açık ve turizm tesisleri de çalışmaktadır. Türkiye'de ise her mevsim turizme uygun değildir. İkincisi Nil nehri ve Nil vadisidir. Bazı tarihçileri göre Mısır Nil nehrinin armağanıdır. Nehir üzerinde Mısır tarihi boyunca taşımacılık yapılmıştır. Ayrıca son zamanlarda Nil kenarları ıslah edilerek yeni mezun olan Üniversite mezunlarına verilmektedir. Bu toprakların en önemli özelliği yılda 3-4 kez ürün alınmasıdır. Hemen belirtmek gerekir ki dünyanın en ünlü pamuğu Nil vadisinde yetiştirilmektedir. Üçüncüsü Süveyş kanalı gelirleridir. Mısırın bu kanaldan yıllık geliri ortalama beş milyar dolardan fazladır. Dördüncüsü de Petrol üretimi ve petrol ürünleri ihracatıdır. Mısır yılda on milyar dolardan fazla petrol ve doğalgaz ihracatından gelir elde etmektedir ve dünyanın en zengin doğalgaz rezervlerine sahiptir. Beşincisi de iklim şartlarıdır. Türkiye soğuk iklim kuşağında bulunurken Mısır ılıman iklim şartlarına sahiptir. Bu durum ise hane halkının yakacak giderlerinin ihmal edilecek derecede azalmasını ve özellikle inşaat ve turizm gibi bazı sektörlerin hiç kapanmadan çalışmasını sağlamaktadır.

Mısırın geçmiş yıllarda bu avantajlarını iyi değerlendirdiği söylenemez. Her ne kadar Mübarek döneminde ülke kaynakları yabancı yatırımcılara açılmış ve bazı yeni atılımlar yapılmışsa da daha önce sözü edilen yanlış uygulamalar ve özellikle siyasi rejimin yanlışlıkları ve tutarsızlıkları yüzünden Mısır ekonomisinde beklenen ilerleme olmamıştır.

Devrimle birlikte bütün bu gerçekler sorgulanmış ve en önemli muhatap olarak kabul edilen Mübarek yönetimi iktidardan uzaklaştırılmış, ancak kalıntıları ve askeri vesayet devam etmektedir. Bu bakımdan rejimin akıbeti henüz belli değildir. Artık bu rejimin çok yıprandığını, kurumlarının da yolsuzluklarla suçlandığını belirterek değişmesi gerektiğini hararetle savunanlar vardır. Bazı odaklara göre Mısırın şartlarına en uygun rejim Nordic modelidir. Diğer bazı gruplar ise şeriat rejimi taraftarıdır. Bundan sonra gözler halen yönetimi devralan Askeri konseye ve onun vaatlerine çevrilmiştir. Her sıkıntı ya da kriz yeni fırsatlar doğurabilir. İşte Mısır yaratıcı yıkım olarak adlandırılan bu gelişmelere gebedir ve küllenmiş ateşten çok daha canlı bir ışık doğabilir.

17 Haziran 2012 tarihinde Mısır'da Cumhurbaşkanlığı seçimleri yapıldı ve MK örgütünün adayı %51,70 oy alarak cumhurbaşkanı oldu. Askeri yönetim yeni cumhurbaşkanının görev ve sorumluluklarında bazı sınırlamalar getirmiş olmasına rağmen yine de çok geniş yetkilere sahip yeni başkanın nasıl hareket edeceği, neler yapacağı merak konusudur ve bu bağlamda yorum yapmak henüz çok erkendir.

Kaynakça

Aly, Abdel Monem Said, *The Paradox of Egyptian Revolution*, , Crown Center For Middle East Studies, September 2011

Amin, Samir, *Sevrat-u Mısır ve Ma ba'de ha*, 27 Nisan 2011, www.ssrcaw.org/ar/show

Ayhan, Veysel. *Mısır Devriminin Ayak Sesleri*, Orsam, Rapor 27, Şubat 2011

Bastian, Jens, *The Economic Implication of Egypt's Revolution*, 2011. www.ekathimerini.com

Banna, Nihal, *Brief History on Polical Economy in Egypt*, Ekim 207

Brington Crane, *The Anatomy of Revolution*, New York 1938

Bromly S., *Middle east Exeptionalizm Myth or Reality(Democratization)* Polity Press Cambridge 1997

Claret, Andreu, *Some Coments on the Egyptian Revolution of 2011*, Real Instituto Elcano, 21/3/2011

- Clement, Chigbo, *The egyption revolution and its lessons*, www.caribflyer.com/carib Şubat 2011
- Collins, Michael, *Forces behind the Egyptian revolution*, www.economicpopulist.org11 Şubat 2011
- Davies, C. James, *Toward A Theory of Revolution*, American Sociological Review V.27/1 Şubat 1962
- DEİK, *Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Mısır Ülke Bülteni*. www.deik.org.tr
- Engdahi, F. William, *Creative Destruction for a Greater Middle East*, February 2011
- Ertem, Cemil, *Mısır Devrimi nedenler ve sonuçlar*, Taraf gazetesi, 30 Ocak 2011
- Fadel, Muhammed, *Labor and the future of the Egyptian revolution*, 2011
- Fadel, Muhammed, *Public corrupton and the Egyptian revolution of 25 January*, Harward International Law Journal, Nisan 2011
- Gallup, *The Aritmetic of Revolution*, March 2011
- Gilpin, Raymond, Kandeel, Amal; Sullivan, Paul. *Defusing Egypt's Demographic Time Bomp*, United States Enstitute Peace, March 2011
- Goodwin, Jeff, *No Other Way Out: States and Revolutionary Movements, 1945-1991*. Cambridge University Press. New York 2001.
- Harik, Iliya, *Democracy, "Arab Exceptionalism," and Social Science*, The Middle East Journal, Vol. 60, No. 4, Autumn 2006
- Huntington, Samul P., *Democratization İn The Late Twentieth Century*, University of Oklahoma Press Norman 1991
- Human Development Report*, , S.161-163 UNDP 2010
- İTO, İstanbul Ticaret Odası, *Mısır Ülke Raporu*, 2009/2010
- Kedourie, Elie. *Democracy and Arap Political Culture*, Washington 1992
- Korotayev, Andrey; V. Zinkina; Julia V., *Egyptian revolution: Ademographing structural analıysis*, Entellequia Revista İnterdiciplıneer 2011
- Maher, Stephen, *The Political Economy of The Egyptian Uprising*, Monthly Review, November 2011

Mishif, Ashraf, *The future of Egypt's 25 January revolution*, The Montreal Review, Mart 2011

Norton A.R., *Civil Society in the Middle East*, Leiden 1996

Paciello, Maria Cristina, *Egypt: Changes and Challenges of Political Transition*, Medoro Technical Report No.4/May 2011

Pierry, Anderson, *Lineages of the Absolutist State*, London 1973

Rabin, Omer, www.golobes-online.com 13.2.2011, erişim 01.12.2012

Roe, Mark, *The economic future of Egypt's revolution*, Project Syndicate, Şubat 2011

Youssef, Mohamed Hassan, *Role of Food Subsidies on Poverty Alleviation in Egypt*, The

American University, Cairo 2008

Samer, Soliman, *Egypt's political economy*, www.ikhwanweb.com Kasım 2008

Sharp, M. Jaremy, *Egypt in Transation*, Congressional Research Service, September 2011

Smith, Lee, *The cost of Eyp't's revolution*, The Weekly Standart, 11 Mayıs 2011

Stepan, A.C., Robertson, G.B. *An Arap More than a Muslim Democracy Gap*, Journal Of democracy, 12 /2003

Yıldızoğlu, Ergin, *Mısır devriminde dönüm noktası*, Şubat 2011, www.yeniyaklaşımlar.org

Wahba, Khaled, *The Egyptian Revolution 2011*, 29. International System Dynamics Conference, Washington, DC, USA, July 2011

World Bank. www.data.worldbank.org/indicator

İnternet kaynakları

Egypt's revolution is economic, not ideological, www.blog.competitivefutures.com/2011. erişim, 11.07.2011

Egyptian economy after revolution of January 25. www.cyprustradeegypt.com/index. erişim, 24.06.2011

Egypt's revolution, economic doom?, www.periscopepost.com. erişim, 24.06.2011

Finacial cost of the egyptian revolution, 2 Şubat 2011, social.dailyblogworld.com, erişim, 11.07.2011

www.rt.com/business/news, erişim 01.12.2012